

מיכה פרק א

(א) דְּבַר יְקֹקֵק אֲשֶׁר הָיָה אֵל מִיכָה הַמְדַרְשֵׁתִי אֵלֶּה הֵם דְּבָרַי הִ' אֵל אָדָם בְּשֵׁם מִיכָה שֶׁהִיָּה מֵהַעִיר מְרִישָׁה שֶׁהִיא אַחַת מֵעָרֵי יְהוּדָה,¹ בִּימֵי יוֹתָם אָחִיו יְחֻזְקִיָּה מְלִכֵי יְהוּדָה מִיכָה הַתְּנַבָּא בִּימֵיהֶם שֶׁל מְלָכֵי יְהוּדָה הַבָּאִים: יוֹתָם, אַחִיו וְחֻזְקִיָּה,² אֲשֶׁר חָזָה עַל שְׁמֶרׁוֹן וִירוּשָׁלַם מִיכָה הַתְּנַבָּא גַם עַל מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל שֶׁבִירְתָּהּ הָעִיר שׁוֹמְרוֹן וְגַם עַל מַמְלַכַת יְהוּדָה שֶׁבִירְתָּהּ הָעִיר יְרוּשָׁלַם. אַמֵּנָם, מִיכָה לֹא הִיָּה אֹמֵר אֶת נְבוֹאוֹתָיו לְתוֹשְׁבֵי מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן לֹא מוֹזְכָר כָּלֵל בִּימֵיהֶם שֶׁל אֵלֶּה מִמְלַכֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הַתְּנַבָּא:³ (ב) שְׁמָעוּ עַמִּים כְּלָם כָּל שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל (שְׁכָל אֶחָד מֵהֶם נִקְרָא עִם) תִּשְׁמָעוּ אֶת דְּבָרַי,⁴ הַקְּשִׁיבִי אֶרֶץ וּמְלֵאָה כָּל הָאָרֶץ וְהָאֲנָשִׁים הַמִּמְלָאִים אוֹתָהּ קִשְׁיָבוּ לְדְבָרַי,⁵ וַיְהִי אֲדָנִי יְקֹקֵק בְּכֶם לְעַד הִ' אֱלֹהִים יִהְיֶה עַד שְׁאֵנִי מִתְּרָה בְּכֶם עַל הַדְּבָרִים הַבָּאִים,⁶ אֲדָנִי מֵהִיכַל קָדְשׁוֹ הִ' יִהְיֶה עַד מֵהַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם הֵיכַל קְדְשׁוֹ:⁷ (ג) כִּי הִנֵּה יְקֹקֵק יֵצֵא מִמְּקוֹמוֹ שֶׁהָרִי הִ' יוֹצֵא מֵהַמְּקוֹם שְׁלוֹ. בְּדֶרֶךְ כָּלֵל הִ' יוֹשֵׁב עַל כֶּסֶף הַרְחֵמִים, וְעַכְשָׁיו, כֹּאשֶׁר הִ' הוֹלֵךְ לְהַבִּיא פּוֹרְעֻנוֹת עַל עַם יִשְׂרָאֵל, הוּא יוֹצֵא מִשְׁיִבְתּוֹ עַל כֶּסֶף הַרְחֵמִים וְעוֹבֵר לְשִׁבְתּוֹ עַל כֶּסֶף הַדִּין,⁸ וַיֵּרֶד וַיֵּרֶד עַל בְּמַתֵּי אֶרֶץ וְהִ' יוֹרֵד וְדוֹרֵךְ עַל הָאֲנָשִׁים הַגְּבוּהִים שְׁבָאֶרֶץ. הַכּוֹוֹנָה הִיא שֶׁהִ' מִשְׁפִּיל אֶת הַגְּאוּוֹתֵינִים וְגוֹסֵי הָרוּחַ:⁹ (ד) וְנִמְסוּ הָהָרִים תַּחְתֵּי הַנְּבִיא מִדְּמָה אֶת הַשְּׁפֶלֶת הַשָּׂרִים עַל יַדֵי הִ' וְהָרִים שֶׁנִּמְסִים מִסְּנֵי הִ',¹⁰ וְהַעֲמָקִים יִתְבַקְּעוּ וְאֶת שָׂאֵר אֲנָשֵׁי הָאָרֶץ שִׁימוֹתוֹ בְּפוֹרְעֻנוֹת מִדְּמָה הַנְּבִיא לְבִקִּיעַת הָעֵמֶק,¹¹ כְּדוֹנֵג מִפְּנֵי הָאֵשׁ כְּמוֹ שֶׁשְׁעוּוֹה נִמְסָה מִפְּנֵי הָאֵשׁ, כִּךְ יִמְסוּ הַשָּׂרִים וּבְנֵי הָאָדָם,¹² כְּמִים מְגָרִים בְּמוֹרֵד וְכְמוֹ שֶׁהַמִּים שְׁנוֹזְלִים בְּמִדְרֹן מִתְפָּזְרִים לְכָל עֵבֶר, כִּךְ הָאֲנָשִׁים יִגְלוּ וְיִתְפָּזְרוּ בֵּין אַרְצוֹת הָאוֹמוֹת בְּשַׁעַת בִּיאַת הַפוֹרְעֻנוֹת:¹³ (ה) בְּפֶשַׁע יַעֲקֹב כָּל זֹאת כָּל הַפוֹרְעֻנוֹת הַזֹּאת תְּבוֹא כְּעוֹנֵשׁ עַל הַפֶּשַׁעִים שֶׁל בֵּית יַעֲקֹב, שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל,¹⁴ וּבַחֲטָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל הַפוֹרְעֻנוֹת בָּאָה כְּעוֹנֵשׁ עַל הַחֲטָאִים שֶׁל בֵּית יִשְׂרָאֵל (יֵשׁ כֹּאן כְּפִילוֹת עַל צֵלַע הַפֶּסוֹק הַקּוֹדֵם כְּדֶרֶךְ הַנְּבוֹאוֹת),¹⁵ מִי פֶשַׁע יַעֲקֹב הֲלוֹא שְׁמֶרׁוֹן מִי גֵרַם לָכֵךְ שֶׁתוֹשְׁבֵי מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל יִחְטְאוּ? הִרִי שׁוֹמְרוֹן, עִיר הַבִּירָה שֶׁל מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל הִיא שְׁגֵרְמָה לְתוֹשְׁבֵי הַמַּמְלָכָה לְחֲטוֹא, שֶׁהָרִי בְּגִלְל

¹ מצודות.

² מצודות.

³ מצודות. רד"ק: מלכי ישראל לא הוזכרו מכיוון שברגע שהנביא אמר שהוא התנבא בימיהם של מלכי יהודה, הרי שאנחנו יכולים לעשות את ההצלבה בימי אלו מלכי ישראל הוא התנבא.

⁴ מצודות.

⁵ מצודות.

⁶ מצודות.

⁷ מצודות.

⁸ מצודות. א"ע: הכוונה היא שה' יוצא מהשמים.

⁹ מצודות.

¹⁰ מצודות.

¹¹ מצודות.

¹² מצודות.

¹³ מצודות. רד"ק כתב פירוש נוסף שייתכן לומר שהכוונה היא למהירות שבה יורדים המים.

¹⁴ מצודות. מלבי"ם: בעוד עשרת השבטים מרדו בה' דרך מרידה, ממלכת יהודה חטאו רק מצד החטא והתאוה.

¹⁵ מצודות. מהר"י קרא: פשע יעקב היינו ממלכת ישראל וחטאות בית ישראל היינו החטאים של ממלכת יהודה. רד"ק: הן יעקב והן ישראל הכוונה היא לתושבי ממלכת ישראל, והנביא אומר שהסיבה שתושבי ממלכת ישראל עבדו את העגלים היא משום שהמלכים בעיר שומרון לא מנעו את עבודת העגלים מהם.

שבעיר שומרון היו עובדים עבודה זרה, שאר ערי הממלכה למדו גם הם לעבוד עבודה זרה,¹⁶ וְיָמִי בְּמוֹת יְהוּדָה הָלוֹא יְרוּשָׁלַם וּמִי גַרְם לְתוֹשְׁבֵי מַמְלַכַת יְהוּדָה לְבָנוֹת בְּמוֹת? הֲרֵי יְרוּשָׁלַם, עִיר הַבִּירָה שֶׁל מַמְלַכַת יְהוּדָה, הִיא שְׂגֵרְמָה לְתוֹשְׁבֵי שָׂאֵר הַמַּמְלָכָה לְחֹטְאָה גַם הֵם בְּעִבּוּדָה זָרָה, עַל יְדֵי שֶׁלְּמָדוּ מִמַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁל אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַם (שֶׁהֵיוּ מְלָאִים בְּעִבּוּדָה זָרָה)¹⁷: (ו) וְשִׁמְתֵי שְׁמֶרֶן לְעֵי הַשָּׂדֶה כְּעוֹנֵשׁ עַל חֹטְאֵי הָעִיר שׁוֹמְרוֹן, אֲנִי (ה') אֶהְפֹּךְ אֶת הָעִיר שׁוֹמְרוֹן לְתֵל שֶׁל אֲבָנִים, כְּמוֹ שֵׁשׁ תֵּלִים בְּשָׂדוֹת בְּגִלְלָה שָׁאִין מִי שְׂדוּאָה לִישֵׁר אֶת פְּנֵי הַקֶּרֶקֶע. הַנְּבִיא אֹמֵר שֶׁה' יַחְרִיב אֶת הָעִיר שׁוֹמְרוֹן כִּךְ שִׁישְׂאָרוּ רַק תֵּלֵי אֲבָנִים בְּמִקּוֹם הַבַּתִּים,¹⁸ לְמַטְעֵי כָּרֶם וְכֵן, מִקּוֹם הָעִיר שׁוֹמְרוֹן תִּיהְפֹּךְ לְאַחַר חוֹרְבָנָהּ לְמִקּוֹם הַמִּיּוּעַד לְנִטְיַעַת כְּרָמִים,¹⁹ וְהִגְרָתִי לְגֵי אֲבָנֵיהָ אֲנִי (ה') אֶפִּיל אֶת הָאֲבָנִים שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן לְתוֹךְ הָעֵמֶק,²⁰ וְיִסְדְּתָה אֲגָלָה וְאֵת הַיְסוּדוֹת שֶׁל הָעִיר שׁוֹמְרוֹן אֲנִי (ה') אֲגַלֶּה. הַכּוּוֹנָה הִיא שֶׁהָעִיר שׁוֹמְרוֹן תִּיחָרַב וְכֵל אֲבָנֵי הַחוֹמָה וְהַבַּתִּים יִהְיוּ לְתֵלִים וְיִפְלוּ לְתוֹךְ הָעֵמֶק, וְיִסּוּדוֹת הָעִיר יִהְיוּ מְגוּלִים לְאַחַר הַחוֹרְבָן²¹: (ז) וְכָל פְּסִילֵיהָ יִבְתּוּ כֹל הַפְּסִלִים שֶׁל הָעִיר שׁוֹמְרוֹן יִישְׁבְּרוּ,²² וְכָל אֶתְנֻנְיָהּ יִשְׂרְפוּ בְּאֵשׁ וְאֵת כָּל הַמִּתְנַנּוֹת שֶׁבָּהֶם נִיסוּ אֲנָשֵׁי הָעִיר שׁוֹמְרוֹן לְהַבִּיא לְעַמִּים הָאֲחֵרִים, יִשְׂרְפוּ בְּאֵשׁ,²³ וְכָל עֲצָבֶיהָ אֲשֵׁים שְׁמָמָה וְאֲנִי (ה') אֲשִׁים לְמִקּוֹמוֹת שׁוֹמְמִים אֶת כָּל הַבַּתִּים שֶׁבָּהֶם עוֹבְדִים עִבּוּדָה זָרָה בְּעִיר שׁוֹמְרוֹן,²⁴ כִּי מֵאֶתְנֵן זֹנָה קִבְּצָה כָּל הַרְכוּשׁ שֶׁהִיָּה בְּבֵתִי הָעִבּוּדָה זָרָה נֶאֱסָף עַל יְדֵי שֶׁהֵיוּ מְבִיאִים אֶת הַרְכוּשׁ לְעַמִּים הָאֲחֵרִים. עַמִּים אֵלֶּה מְדַמּוּמִים בְּלִשׁוֹן הַנְּבִיא לְאִישָׁה זֹנָה וְהַרְכוּשׁ שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל הִיָּה מְבִיא לְעַמִּים אֵלֶּה מְדוּמָה עַל יְדֵי הַנְּבִיא לְשַׁכַּר שָׂאֵדָם מְבִיא לְאִישָׁה זֹנָה,²⁵ וְעַד אֶתְנֵן זֹנָה יִשׁוּבוּ וְרִכּוּשׁ זֶה יִחְזוֹר לְהִיּוֹת מִתְנַה לְעִבּוּדָה הַזֶּה שֶׁל הָעַמִּים הָאֲחֵרִים. הַנְּבִיא אֹמֵר שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל הִיָּה מוֹסֵר רְכוּשׁ לְעַמִּים הָאֲחֵרִים, וְעַמִּים אֵלֶּה הֵיוּ מִשְׁתַּמְשִׁים בְּרִכּוּשׁ זֶה כְּדִי לְפָאֵר אֶת בְּתֵי הָעִבּוּדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם. ה' אֹמֵר שֶׁהוּא יַחְרִיב אֶת כָּל הַבַּתִּים שֶׁבָּהֶם עוֹבְדִים עִבּוּדָה זָרָה²⁶: (ח) עַל זֹאת אֶסְפְּדָה וְאִילֵיהָ עַל הַפּוֹרְעָנוֹת הָעֵתִידָה לְבוֹא עַל מַמְלַכַת יְהוּדָה, אֲנִי (הַנְּבִיא) אֶסְפִּיד וְאִילֵל,²⁷ אִילָכָה שׁוֹלָל וְעָרוֹם אֲנִי (הַנְּבִיא) אֶשְׁתּוֹלֵל וְאֶלֶךְ עָרוֹם (הַנְּבִיא) מְגִזִים קֶצֶת בְּתִיאוֹר הָאוֹפֵן בּוֹ יֵלֶךְ בְּשַׁעָה שֶׁהוּא יִצְטַעַר עַל הַפּוֹרְעָנוֹת שֶׁתְּבוֹא עַל מַמְלַכַת יְהוּדָה),²⁸ אֶעֱשֶׂה מְסַפֵּד בְּתַנִּים אֲנִי (הַנְּבִיא) אֶעֱשֶׂה מְסַפֵּד כְּמוֹ סוֹג בְּעַל חַיִּים שֶׁנִּקְרָא "תַּנִּים" שֶׁדִּרְכוּ לְהוֹצִיא קוֹלוֹת מְרִים הַדּוּמִים לְקוֹלוֹת הַסֵּפֶד,²⁹ וְאֶבֶל כְּבָנוֹת יַעֲנֶה וְאֲנִי (הַנְּבִיא) אֶתְאָבֵל כְּמוֹ בְּנוֹת הַיַּעֲנָה שֶׁדִּרְכוּ גַם כֵּן לְהוֹצִיא קוֹלוֹת מְרִים הַדּוּמִים לְקוֹלוֹת הַסֵּפֶד³⁰: (ט) כִּי אֲנוֹשָׂה מִכּוֹתֵיהָ הַמַּכָּה שֶׁסִּפְּגָה מַמְלַכַת

¹⁶ מצודות.

¹⁷ מצודות. מהר"י קרא: שומרון וירושלים היו מספקים דפוס ע"ז לכל העמים מסביב.

¹⁸ מצודות. רד"ק: מלך אשר אמנם הושיב עמים אחרים באזור שומרון, אך העיר שומרון עצמה חרבה לגמרי.

¹⁹ מצודות.

²⁰ מצודות.

²¹ מצודות.

²² מצודות.

²³ מצודות.

²⁴ מצודות.

²⁵ מצודות.

²⁶ מצודות. רש"י: כל הרכוש ירד לטמיון.

²⁷ מצודות. רד"ק הוסיף אפשרות נוספת שהנביא מדבר על ישראל שיספידו ולא על עצמו. א"ע כתב שעובדי ה'

הם שיספידו.

²⁸ מצודות. רד"ק הוסיף פירוש לשולל וכתב שהכוונה היא לערום ויש כאן כפילות.

²⁹ מצודות.

³⁰ מצודות.

ישראל היא מכה אנושה, מכה כואבת מאוד,³¹ **כִּי בָּאָה עַד יְהוּדָה** והמכה בה הוכתה ממלכת ישראל הגיעה עד לממלכת יהודה. הכוונה היא שלאחר שראה נבוכדנצר שסנחריב הצליח להכניע את ממלכת ישראל ולהגלותם, גם הוא העיז לנסות ולכבוש את ממלכת יהודה, ואם כן נמצא שגלות ישראל היא שהשפיעה על החלטתו של נבוכדנצר לעלות על ירושלים,³² **נָגַע עַד שַׁעַר עַמִּי עַד יְרוּשָׁלַם** הפורענות הגיעה עד לשער העיר המיוחדת של העם שלי, לירושלים³³: **(י) בָּגַת אֶל תְּגִידוֹ בְּכֹ אֶל תִּבְכּוּ** אל תדברו בגת על הפורענות שתבוא על ישראל וכן אל תבכו שם על הפורענות. הנביא אומר שבגלל שגת היא עיר פלשתית, אין זה ראוי לדבר שם על הפורענות שתבוא על ישראל משום שאנשי גת ישמחו על פורענות זו. למרות שברור שגם בגת ידעו על הפורענות, אין זה ראוי שאנחנו נביע את צערנו בפני תושבי גת,³⁴ **בְּבֵית לְעֶפְרָה עֶפְרָה הַתְּפִלָּשִׁי** בכל בית של העיר עפרה, ניתן להתגלגל בעפר. הגלגול בעפר הוא סימן אבלות והנביא אומר שבעיר ששייכת לישראל ניתן להתנהג באופן המביע את אבלותינו על הפורענות שבאה על ישראל (הנביא הזכיר דווקא את העיר עפרה משום שיש בכך לשון נופל על לשון)³⁵: **(יא) עֲבְרִי לָכֶם יוֹשְׁבֵי שְׁפִיר עֲרִיָה בִשֵׁת תוֹשְׁבֵי הָעִיר שְׁפִיר!** אתם עתידים לגלות בעודכם ערומים (גם כאן יש לשון הנופל על לשון),³⁶ **לֹא יֵצְאָה יוֹשְׁבֵי צֹאֲנָן מִסְּפַד בֵּית הָאֵצֶל יוֹשְׁבֵי הָעִיר צֹאֲנָן** לא יצאו לנחם את יושבי העיר "בית האצל" על גלותם, מכיוון שהם (יושבי צאנן) ידעו שגם הם יגלו. יושבי בית האצל גלו לפני יושבי צאנן, אך יושבי צאנן לא יצאו לנחם אותם על גלותם משום שהם ידעו שאין במה לנחם את יושבי בית האצל, שהרי הגלות תגיע לכולם (גם יצא וצאנן הוא לשון הנופל על לשון),³⁷ **יִקַּח מִכֶּם עֲמֻדָתוֹ הָאוֹיֵב יִקַּח מִיָּדֵי כָל אֶחָד מֵהֶם אֶת הַמִּקּוֹם שֶׁבּו הוּא עוֹמֵד.** האויב יגלה אתכם ממקומכם³⁸: **(יב) כִּי חָלָה לְטוֹב יוֹשְׁבֵי מְרוֹת הָעִיר שֶׁנִּקְרָאת "מְרוֹת" הַתַּחֲלָחָה מִכִּיוּן שֶׁפֶעַם הִיָּה לֵה כָּל טוֹב וְעַכְשֵׁיו לֵאחֲרַי בִּיאַת הַפּוֹרְעֲנוֹת הִיא נִשְׂאָרָה בְּלֹא טוֹב זֶה,**³⁹ **כִּי יֵרֵד רָע מֵאֵת יִקְוֶה לְשַׁעַר יְרוּשָׁלַם** (הסיבה שהטוב של מרות נעלמה היא) משום שהרע שירד על ירושלים, הפורענות שבאה על ירושלים באה מאת ה' ולא ירדה במקרה, וממילא כל שאר המקומות סובלות גם כן מאותה פורענות⁴⁰: **(יג) רְתֹם הַמְּרֻכָּבָה לְרֻכְשׁ יוֹשְׁבֵי לְכִישׁ הַיּוֹשְׁבִים בְּלִישׁ! תִּרְתַּמּוּ אֶת הַמְּרֻכָּבָה לְבַעַל חַיִּים שֶׁנִּקְרָא "רֻכְשׁ". הֲרֻכְשׁ רָץ בְּמַהֲרָתוֹ וְהַנְּבִיא אֹמֵר לְיוֹשְׁבֵי לְכִישׁ לְרִתּוֹם אֵלֶיהָ אֶת הַמְּרֻכָּבָה כְּדֵי שִׁיּוּכֵל**

³¹ מצודות ולדבריו מדובר על הגלות. רד"ק: הכוונה היא שכל אחת מהמכות היא שאנושה. מהר"י קרא: הסיבה שמכתה של העיר שומרון היא אנושה היא בגלל שעשרת השבטים לא חזרו לארצם לאחר הגלות. מלבי"ם: המכות שיהודה הוכו בהם למרות שבימי יותם הם לא עבדו ע"ז הם מחמת ממלכת ישראל. בסוף דבריו כתב שנראה יותר לומר שהכוונה היא למכות שהיכתה ממלכת ישראל בממלכת יהודה בימי אחז.

³² מצודות.

³³ מצודות, וכתב שלפי שמיכה היה בעצמו מממלכת יהודה, הרי שהוא אמר על ירושלים "שער עמי". רד"ק: הכוונה היא שמלך אשור שעלה על ממלכת ישראל, כבש את כל ערי יהודה והגיע עד לירושלים.

³⁴ מצודות.

³⁵ מצודות.

³⁶ מצודות. רש"י: הסיבה שהתחיל בלשון יחיד ועבר ללשון רבים היא משום שבהתחלה הוא מדבר על כל העיר ולאחר מכן הוא מדבר על כל אחד מאנשי העיר. מהר"י קרא: עריה בשת היינו שהיא תתערה מכבודה ובמקום זאת יבא עליה בושות. רד"ק: שפיר היינו יופי ואצלם הכל התהפך ונהיה מכוער כמו הערה.

³⁷ מצודות. תרגום: הכוונה היא שלא יהיה אדם שיציל אותם ולכן הם צריכים למרר בבכי על מצבם. מהר"י קרא: מספד בית האצל היינו ששכנים ישבו ויספדו. א"ע: הכוונה היא שיושבי בית האצל יקחו מוסר ועל ידי כך הם ישבו על מקום עומדם וינצלו. מלבי"ם: צאנן לא רצתה לפתוח את שערי העיר ולהיכנע ולכן הנביא אומר לא להיכנס לשם מכיוון שגורל האנשים שיכנסו אליה יהיה רע ומר.

³⁸ מצודות. רד"ק בשם אביו: הכוונה היא שצאנן ישבו ויתעכבו איתכם בצרה.

³⁹ מצודות. רש"י: פירוש צלע זה הוא שמרות קיומה לטוב. מהר"י קרא: מרות היא ירושלים. מלבי"ם: הנביא מסביר כאן את הסיבה שצאנן לא נכנעה והיא משום שתושביה חשבו שירושלים תשלח חיילים לעזור לה.

⁴⁰ מצודות.

לברוח מהר מהפורענות (גם כאן יש לשון הנופל על לשון: רכש - לכיש),⁴¹ **רֵאשִׁית חֲטָאתָהּ הִיא לֶבֶת צִיּוֹן** לכיש הייתה מקור החטא של עבודה זרה לתושבי ממלכת ישראל,⁴² **כִּי בָּךְ נִמְצְאוּ פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל** (הסיבה שלכיש הייתה מקור לעבודה זרה לכל ממלכת ישראל היא) משום שפסלי העבודה זרה נמצאו בלכיש בהתחלה, ולאחר מכן עבודת הפסלים התפשטה בכל הממלכה⁴³: **(יֵד) לָכֵן תִּתְּנֵנִי שְׁלוּחִים עַל מוֹרְשֵׁת גַּת** בגלל מעשיך הרעים (המעשים הרעים של ממלכת יהודה) את תצטרכי לתת מתנות לעיר גת שהיא ירושה לפלשתים. הנביא אומר שבגלל מעשיהם הרעים של תושבי ממלכת יהודה, יהיה עליהם להביא לפלשתים מתנות בגלל שהם (ממלכת יהודה) יכנעו לפני הפלשתים,⁴⁴ **בְּתֵי אַכְזִיב לְאַכְזִיב לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל** והבתים של מקום שנקרא "אכזיב" ייחרבו ולא יהיו שייכים עוד למלכי ישראל. העיר אכזיב הייתה שייכת למלכי יהודה ובימי פקח בן רמליהו מלך ישראל שנלחם נגד ממלכת יהודה, מרדה העיר אכזיב בממלכת יהודה והצטרפה לממלכת ישראל. הנביא אומר שכאשר תבוא הפורענות על ממלכת יהודה, הרי שגם העיר אכזיב תוחרב וכבר לא תהיה שייכת יותר לממלכת ישראל. אמנם, אין הכוונה כפשוטו שהעיר לא תהיה שייכת לממלכת ישראל, שהרי ממלכת ישראל גלתה בשעת אמירת הנבואה, אלא הנביא מתמש כאן במליצה כדי לתאר את חורבן העיר אכזיב (גם כאן יש לשון הנופל על לשון: אכזיב – אכזב)⁴⁵: **(טו) עַד הַיָּרֵשׁ אָבִי לָךְ יוֹשֶׁבֶת מְרֻשָּׁה** על העיר מרשה אני (ה') אביא את הירוש. הכוונה היא לנבוכדנצר שיכבוש את העיר מרשה (גם כאן יש לשון הנופל על לשון: יורש – מרשה),⁴⁶ **עַד עֵדָלָם יָבֹוא כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל** מי שיירש את כבוד ישראל, נבוכדנצר, יגיע עד מקום שנקרא עדולם, מכיוון שהוא יכבוש את כל הארץ⁴⁷: **(טז) קָרַחִי** ממלכת יהודה: תמרטי את שערות ראשך לאות צער על הפורענות שתבוא עליך,⁴⁸ **וְגִזִּי** וכן תגזי על ידי מספריים את השערות של ראשך לאות צער על הפורענות שתבוא עליך,⁴⁹ **עַל בְּנֵי תַעֲנוּגֶיךָ** (תמרטי ותגזי את שערות ראשך) על שהבני המפונקים יגלו ממך,⁵⁰ **הַרְחִבִי קְרַחְתְּךָ כַּנֶּשֶׁר** כמו שנוצות הנשר נושרות, כך גם את (ממלכת יהודה) תרחיבי את הקרחת שלך,⁵¹ **כִּי גָלוּ מִמֶּנִּי** (תרחיבי את הקרחת שלך) משום שבניך המפונקים עתידים לגלות ממך⁵²:

מיכה פרק ב

⁴¹ מצודות. רד"ק: הכוונה היא שיושבי לכיש ימהרו לגלות.

⁴² מצודות.

⁴³ מצודות. מהר"י קרא: לכיש הייתה בממלכת פלשתים וישראל הלכו לשם כדי לזנות אחריהם. א"ע: לכיש הייתה סמוכה ליהודה וממלכת יהודה היא שלמדה ממעשיה של לכיש. רד"ק: לכיש היא מערי יהודה ויהא למדה מממלכת ישראל את העבודה לבעל.

⁴⁴ מצודות. רש"י: בגלל שאכזב נתנה שילוחים למלכות בית דוד שכבשה את העיר גת. בגלל שמרדו בבית דוד, הרי שתבוא עליהם פורענות זו. מהר"י קרא: מורשת הוא השם של המקום שבגת. א"ע: הכוונה היא שהנביא אומר שימשיכו לתת עוד מתנות לפלשתים כמו שהיה מנהגם לעשות כן.

⁴⁵ מצודות. רד"ק: בתי אכזיב היו לכזב למלכי ישראל, מלכי ישראל לא היו יכולים להסתמך על בתי אכזיב, כאשר הכוונה במלכי ישראל היא למלכי יהודה שגם הם שייכים לעם ישראל.

⁴⁶ מצודות. רד"ק: הכוונה היא לסנחריב שכבש את כל הערים עד שהגיע לירושלים.

⁴⁷ מצודות. רש"י: עדולם נמצאת בתוך גבול ישראל ועכשיו האויבים יכבשו את כל הארץ עד לעדולם. בשם המדרש כתב שהיו ראויים בני עילם לכבוש את ארץ ישראל אלא שה' הקל על ישראל בכך שבני ארפכד כבשו זאת. עכשיו חזר ה' ונתן את הארץ לבני עילם.

⁴⁸ מצודות.

⁴⁹ מצודות.

⁵⁰ מצודות.

⁵¹ מצודות.

⁵² מצודות.

(א) הוּי חֲשָׁבִי אֲוֹן וּפְעָלִי רָע עַל מִשְׁכַּבּוֹתַם הַנְּבִיא מֵתֹאוֹן וְאוֹמֵר "אוֹי" עַל אֱלֹהִים שֶׁבִשְׁעָה שֶׁהֵם שׁוֹכְבִים עַל מִיטוֹתֵיהֶם חוֹשְׁבִים כֹּל הַלֵּילָה כִּי־צַד הֵם יִחְטְאוּ בַיּוֹם הַמַּחֲרָת, וּבְכֵךְ הֵם עוֹשִׂים דְּבַר רַע,⁵³ בְּאוֹר הַבֶּקֶר יַעֲשׂוּהָ כִּי יֵשׁ לְאֵל יָדָם (כִּאֲשֶׁר אָדָם חוֹשֵׁב עַל מִיטָתוֹ לַחֲטוֹא) הִרִי שְׁבִיּוֹם שֶׁמַּחֲרָת הוּא יִחְטֵא בַחֲטָאִים אֱלֹהִים מְשׁוּם שִׁיחִיָּה בְּכּוּחוֹ לַחֲטוֹא בָּהֶם וְלֹא יִהְיֶה אָדָם שִׁימְנַע מִמֶּנּוּ לַחֲטוֹא בַחֲטָאִים אֱלֹהִים⁵⁴: (ב) וְחָמְדוֹ שְׂדוֹת וְגִזְלוֹ כִּאֲשֶׁר אָדָם יִחְמֹד בְּלִיבּוֹ אֶת שְׂדֵהוּ שֶׁל אָדָם אַחֵר, כִּאֲשֶׁר הוּא יִרְצֶה שִׁיחִיָּה לוֹ אֶת הַשְּׂדֵה שֶׁל אָדָם אַחֵר, הוּא יִגְזֹל אֶת הַשְּׂדֵה שֶׁחֲמַד וְאִין מִי שִׁיעֲצוֹר אוֹתוֹ,⁵⁵ וּבָתִּים וְנִשְׂאוֹ וְכִאֲשֶׁר אָדָם יִחְמֹד בֵּית שֶׁל אָדָם אַחֵר, הוּא יִקַּח אֶת הַבַּיִת לַעֲצֹמוֹ וְאִין מִי שִׁיעֲצוֹר אוֹתוֹ מַלְעֻשׂוֹת כֵּן,⁵⁶ וְעֵשְׂקוֹ גָּבֵר וּבֵיתוֹ וְכֵן הֵם עוֹשְׂקִים אֶת הָאָדָם יַחַד עִם בֵּיתוֹ. כִּאֲשֶׁר אָדָם רוֹצֵה לְגִזְלוֹ אֶת בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אַחֵר, וְהַגְּזוֹל מִנְסָה לְהַתְּנַגֵּד לַכֵּךְ, הִרִי שֶׁהֵם מַכִּים אֶת הַגְּזוֹל וְלוֹקָחִים אֶת הַבַּיִת בְּכַח, וְכֵךְ יוֹצֵא שֶׁהֵם גַּם עוֹשְׂקִים אֶת הַבַּיִת עַל יְדֵי שֶׁהֵם גּוֹזְלִים אוֹתוֹ וְגַם עוֹשְׂקִים אֶת גּוֹפוֹ שֶׁל הַגְּזוֹל עַל יְדֵי שֶׁהֵם מַכִּים אוֹתוֹ,⁵⁷ וְאִישׁ וְנִחְלָתוֹ וְכֵן הֵם עוֹשְׂקִים גַּם אֶת בְּנֵי הָאָדָם וְגַם אֶת הַנַּחְלָה שֶׁלָּהֶם בְּשֶׁעָה שֶׁהֵם מִנְסִים לְגִזְלוֹ אֶת הַנַּחְלָה (יֵשׁ כִּאֵן כְּפִילוֹת עַל צִלְעֵי הַפְּסוֹק הַקּוֹדֵם כְּדֶרֶךְ הַנְּבוּאוֹת)⁵⁸: (ג) לְכֵן בְּגַלְלֵי שַׁעַם יִשְׂרָאֵל חוֹטֵא כֵךְ, כִּה אָמַר יִקְוֶה כֵךְ אָמַר ה': הַנְּנִי חֲשָׁב עַל הַמִּשְׁפָּחָה הַזֹּאת רָעָה אֲנִי (ה') חוֹשֵׁב דְּבַר רַע עַל הַמִּשְׁפָּחָה הַזֹּאת. כֹּל עַם יִשְׂרָאֵל נִקְרָא כִּאֵן בְּשֵׁם מִשְׁפָּחָה וְהַנְּבוּאָה הִיא כִּלְפֵי הָעַם כּוֹלוֹ,⁵⁹ אֲשֶׁר לֹא תִמְיִשׁוּ מִשְׁם צִוְּאֵרֵיכֶם אֹתָם (עַם יִשְׂרָאֵל) לֹא תוֹכְלוּ לְהַסִּיר אֶת הַצּוּוּאָר שֶׁלְכֶם מֵהַצֵּר שֶׁתְּבוּאָה עֲלֵיכֶם, אֹתָם לֹא תוֹכְלוּ לְהִינְצֵל מֵהַרְעָה שֶׁתְּבוּאָה עֲלֵיכֶם,⁶⁰ וְלֹא תִלְכּוּ רוֹמְהָ וְאֹתָם (עַם יִשְׂרָאֵל) לֹא תוֹכְלוּ לִלְכֹת בְּקוֹמָה זְקוּפָה, אֲלֵא אֹתָם תִּלְכּוּ בְּשַׁפְלוֹת,⁶¹ כִּי עַתָּה רָעָה הִיא הַסִּיבָה שֶׁלֹּא תוֹכְלוּ לְהַסִּיר אֶת הַצּוּוּאָר שֶׁלְכֶם וְלֹא תוֹכְלוּ לִלְכֹת בְּקוֹמָה זְקוּפָה הִיא מְשׁוּם שֶׁהַזְּמַן שִׁיבוֹא יִהְיֶה זְמַן שִׁיחִיָּה מוֹכֵן אֶל הַפּוֹרְעָנוֹת שִׁיבִיא עֲלֵיכֶם ה' ⁶²: (ד) בַּיּוֹם הַהוּא בַיּוֹם שֶׁתְּבוּאָה עֲלֵיכֶם הַפּוֹרְעָנוֹת, יִשְׂאָ עֲלֵיכֶם מִשְׁלַל (בַּיּוֹם שֶׁתְּבוּאָה הַפּוֹרְעָנוֹת) מִי שֶׁעִיסוֹקוֹ לְהַמְשִׁיל מְשָׁלִים, יִמְשִׁיל מִשָּׁל עַל הַצְּרוֹת שִׁיבוּאוֹ עֲלֵיכֶם,⁶³ וְנִהְיֶה נִהְיֶה נִהְיֶה (בַּיּוֹם שֶׁתְּבוּאָה הַפּוֹרְעָנוֹת) מִי שֶׁעִיסוֹקוֹ לְקוֹנֵן קִינּוֹת, יִקוֹנֵן עֲלֵיכֶם קִינָה,⁶⁴ אָמַר הַמְּקוֹנֵן יֹאמַר כֵךְ בְּקִינָתוֹ: ⁶⁵ שְׂדוֹד נִשְׂדַּנּוּ אֲנַחְנוּ (עַם יִשְׂרָאֵל) נַעֲשִׂקְנוּ,⁶⁶ חֵלֶק עַמִּי יִמִּיר הַנַּחְלָה שֶׁל עַמִּי, עַם יִשְׂרָאֵל, יִמִּיר אֶת ה' בְּאֶדוֹן אַחֵר. הַכּוֹוֹנָה הִיא שֶׁהָאוֹיֵב יָבוֹא עַל עַם יִשְׂרָאֵל וְעַם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה מְשׁוֹעֵבֵד לוֹ

⁵³ מצודות. רד"ק: כאשר אדם שוכב על מיטתו הוא חושב הרבה מכיוון שאין דבר שמפריע לו.

⁵⁴ מצודות.

⁵⁵ מצודות.

⁵⁶ מצודות. מלבי"ם: מדובר על כך שהם נושאים ונותנים שיחליפו את השדות שגזלו תמורת הבתים, ולאחר שהנגזל נותן את ביתו תמורת השה, הם לא היו נותנים את השדה.

⁵⁷ מצודות. א"ע: לעשוק אדם היינו לפתות אותו שיסכים לדבר על ידי שמרמים אותו.

⁵⁸ מצודות.

⁵⁹ מצודות.

⁶⁰ מצודות + רד"ק.

⁶¹ מצודות.

⁶² מצודות. א"ע מוסיף שהם לא ראו תקופה רעה כזאת.

⁶³ מצודות. רד"ק: המקוֹן ונושא המשל הוא נביא השקר שרואה שנבואתו לא התקיימה (כאמור בימיהם היו נביאי השקר אומרים שלא תבוא עליהם פורענות).

⁶⁴ מצודות.

⁶⁵ מצודות. א"ע: הכוונה היא שמי שיהיה חי באותה תקופה יקוֹן. לשון אחד שפירש הא"ע על המילה נהי היא שהכוונה היא למחלה.

⁶⁶ מצודות. רש"י מוסיף שלשון זו היא דו משמעית שמשמעה גם כן שאנחנו גרמנו לעצמינו להיות נשדדים על ידי מעשינו.

במקום שהוא יעבוד את ה',⁶⁷ אִיךָ יְמִישׁ לִי איך אסיר אליי את השדות שלקח ממני האויב,⁶⁸ לְשׁוֹבֵב שְׂדֵינוּ יְחַלֵּק כיצד אנחנו יכולים להחזיר את השדות שלנו שהאויב מחלק בין אנשיו (יש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודם). המקונן שואל כיצד ניתן להחזיר את השדות שהאויב לקח מעם ישראל ושהוא (האויב) מחלק שדות אלה בין אנשיו:⁶⁹ (ה) לִבְנֵי כְעוֹנֵשׁ עַל כֵּךְ שְׁחַטַּאת בְּכַךְ שִׁעֲשַׁקְתָּ שְׂדוֹת מֵאֲנָשִׁים אַחֲרָיִם,⁷⁰ לֹא יִהְיֶה לְךָ מְשָׁלִיךְ חֶבֶל בְּגוֹרֵל בְּקֶהֱל יִקְוֶה לֹא יִהְיֶה מִצִּאֲצֵאִיךְ (של כל אדם שעשק קרקע לפני הגלות) אדם שיקח חלק ונחלה בארץ ישראל בזמן שבני ישראל יחזרו לארץ לאחר הגלות. הסיבה שנחל נחלה נקרא בפי הנביא "משליך חבל" היא משום שמדידת האדמות בארץ לצורך חלוקתה הייתה נעשית על ידי השלכת חבל המדידה על הקרקע:⁷¹ (ו) אֵל תִּטְפוּ יְטִיפוּן הַנְּבִיא מִיֵּכָה פּוֹנֵה אֶל הַנְּבִיאִים הָאֲחֵרִים וְאוֹמֵר לָהֶם: אֵל תִּטְפוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבוֹאוֹת תּוֹכַחַה,⁷² לֹא יִטְפוּ לְאֵלֶּהָ לֹא יִסַּג כְּלָמוֹת וְכֹאשֶׁר לֹא תִאֲמְרוּ לְיִשְׂרָאֵל נְבוֹאוֹת הַתּוֹכַחַה, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִכְלִימוּ אֶתְכֶם. הַנְּבִיא אוֹמֵר שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל הִיוּ מְכַלְמִים אֶת נְבִיאֵי הָאֲמֵת שֶׁהִיוּ מוֹכִיחִים אוֹתָם, וְלִכֵּן קָרָא אֶל נְבִיאֵי הָאֲמֵת לְחַדּוֹל מְלוֹמֵר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת נְבוֹאוֹת הַתּוֹכַחַה:⁷³ (ז) הָאֲמֹר בֵּית יַעֲקֹב הָאֵם יֹאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַדְּבָרִים הַבְּאִים (הַכוּוֹנָה הִיא שִׁיאֲמְרוּ שֶׁהִי אֵינוּ יִכּוֹל וְרוֹצָה לְהִיטִיב כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוּקִים),⁷⁴ הֲקִצֵּר רוּחַ יִקְוֶה וְגַם אִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֹאמְרוּ שֶׁהִי אֵינוּ רוֹצָה לְהִיטִיב, הָאֵם קִצְרָה רְצוֹנוֹ שֶׁל ה' מִלְּהִיטִיב לְכָל אָדָם:⁷⁵ אֵם אֵלֶּה מִעֲלֵלָיו הָאֵם אֵלֶּה הֵם מַעֲשֵׂי שֶׁל ה' לְהַבִּיא דְּבָרִים רְעִים עַל בְּנֵי הָאָדָם,⁷⁶ הֲלוֹא דְּבָרַי יִיטִיבוּ עִם הַיִּשָּׁר הוֹלֵךְ הִרִי אֲנִי (הִי) מְבִיא דְּבָרִים טוֹבִים עַל אָדָם שֶׁהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַיִּשָּׁר:⁷⁷ (ח) וְאֶתְמוֹל עָמִי לְאוֹיֵב יְקוּמֶם וְלֹא עֵבֵר זְמַן רַב מֵאִזְ שֶׁהֵעֵם שְׁלִי (שֶׁל ה'), עִם יִשְׂרָאֵל, הִיוּ קָמִים וְהוֹפְכִים לְהִיּוֹת אוֹיְבִים זֶה לָזֶה,⁷⁸ מִמּוֹל שְׁלֹמָה אֲדָר תִּפְשָׁטוּן כֹּאשֶׁר עֵבֵר מוֹלְכֶם אָדָם שֶׁהִיא לְבוֹשׁ בְּבִגְד יִפָּה (שְׁלֹמָה) הִייתֶם מְפַשְׁטִים מִמֶּנּוּ אֶת הַבְּגַד הַחֲשׁוֹב (אֲדָר) וְלוֹקְחִים אוֹתוֹ לְעִצְמְכֶם,⁷⁹ מְעַבְרִים בְּטַח שׁוֹבֵי מְלַחְמָה וְאָדָם שֶׁתִּכְנַן לְלַכֵּת בְּאוֹפֵן בְּטוֹחַ בְּדֶרֶךְ, חוֹזֵר לְבֵיתוֹ כְּמוֹ שְׁבוֹי מִלַּחְמָה. כְּמוֹ שְׁבוֹי מִלַּחְמָה חוֹזֵר לְבֵיתוֹ בְּחוֹסֵר כָּל מְשׁוֹם שֶׁהָאוֹיֵב לָקַח מִמֶּנּוּ הַכֹּל, כֵּךְ אָדָם שֶׁהֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ חוֹזֵר לְבֵיתוֹ בְּחוֹסֵר כָּל מְכִיוּן שֶׁאֲתֶם גִּזְלַתֶם אֶת כָּל מַה שֶׁהִיא לּוֹ:⁸⁰ (ט) נְשֵׂי עָמִי תִּגְרְשׁוּן מִבֵּית תִּעַנְגִּיךָ אֲתֶם מְגַרְשִׁים אֶת הַנְּשִׁים מִהַבְּתִים שְׁבָהֶם הֵן יוֹשְׁבוֹת וּמִתְעַנְגוֹת. כֹּאשֶׁר הֵם הִיוּ גּוֹזְלִים אֶת הַבְּתִים, הֵם הִיוּ

⁶⁷ מצודות. רש"י: הכוונה היא שבמקום שעם ישראל יהיה אדון על נחלתו, הגוים הם שאדונים על הארץ.

⁶⁸ מצודות.

⁶⁹ מצודות. א"ע: כאשר קיוונו ששדותינו יחזרו אלינו, הנכרי חילק שדות אלה.

⁷⁰ מצודות.

⁷¹ מצודות. רד"ק: דברים אלה נאמרו כנגד נביא השקר שאמר שלא תבוא על בני ישראל צרה, ולכן הוא לא יזכה שצאצאיו ינחלו חלק בארץ.

⁷² מצודות. רד"ק: הכוונה היא שבני ישראל היו אומרים לנביאים להפסיק להתנבא להם.

⁷³ מצודות.

⁷⁴ מצודות.

⁷⁵ מצודות. רד"ק: הכוונה היא שהיו אומרים לנביאי האמת שלא יינבאו, וה' לא קיצר את דבריו ורצה לנבא את נביאי האמת כדי שבני ישראל יחזרו בתשובה.

⁷⁶ מצודות. מלבי"ם: הכוונה היא שבנ"י היו אומרים שיד ה' תקצר, כלומר שה' הוא קצר זעם ומעניש במהירות ללא סבלנות ואם תאמר שה' אינו ממחרר להעניש, אזי שואלים האם אלה הם המעשים הרעים שלו שבהם הוא מעניש את בני האדם.

⁷⁷ מצודות.

⁷⁸ מצודות.

⁷⁹ מצודות. א"ע: מול שלמה הכוונה היא בעבור שלמה.

⁸⁰ מצודות. מהר"י קרא: אותם שהיו עוברים בדרך בבטחה היו חוזרים לביתם מפחד המלחמה, בגלל שהייתם גונבים את בגדיהם. רד"ק בשם אביו הוסיף פירוש נוסף וכתב שהכוונה היא שהיו לוקחים את הבגד למשכון ולמס ולאחר מכן היו אומרים שאין הבגד מספיק והיו לוקחים את ביתם של העניים.

מגרשים את הנשים שישבו והתענגו בהם,⁸¹ מעל עלליה תקחו הדרי לעולם את העושר שאני (ה') השפעתי על נשים אלה כדי לקשט את בניהם (עושר זה נקרא בלשון הנביא בלשון הדר) את לקחתם מהם. אתם לקחתם את העושר שאני (ה') נתתי להם וגזלתם אותו⁸²: (י) קומו ולכו כעונש על החטאים שלכם. תקומו ותיגלו מארצי,⁸³ כי לא זאת המנוחה שהרי לא בשביל כך אני (ה') נתתי לכם (עם ישראל) את הארץ. ה' אומר שלא נתן לעם ישראל את ארץ ישראל כדי שיתנהג בה באופן שבו התנהג,⁸⁴ בעבור טמאה תחבל בגלל שאתם טמאתם את הארץ בחטאים שלכם, הארץ תחבל בכם, הארץ תשחית בכם,⁸⁵ וחבל נמרץ החבלה שהארץ תחבל בכם תהיה חזקה מאוד⁸⁶: (יא) הנביא מציין סיבה נוספת שה' אומר שראוי שעם ישראל יגלה מארצו: לו איש הלך רוח ו שקר כגב אטף לך לייז ולשכר אם היה בא נביא שקר והיה אומר לעם ישראל נבואת שקר שבה הוא התנבא: שעל כל אחד לשתות יין ושיכר (שיכר הוא יין עתיק),⁸⁷ והיה מטיף העם הזה אדם כזה (שהיה מנבא לעם לשתות יין ושיכר בנבואת שקר) היה מקובל על עם ישראל, עם ישראל היה מקבל את נבואתו בניגוד לנביאי האמת שניבאו לעם נבואות אמת של פורענות והעם לא קיבל נביאים אלה. הנביא אומר שעם ישראל חטא בכך שהוא לא קיבל את נבואות האמת שניבאו הנביאים אך אם היה בא נביא שקר ומנבא להם דבר שהם רצו לשמוע הם היו מקבלים את נבואתו⁸⁸: (יב) אסף אסף יעקב הנביא מסיים את פורענותו בדברי נחמה: לא לעולם יגלה עם ישראל מארצו אלא אני (ה') עתיד לאסוף את כל עם ישראל ממקום גלותם,⁸⁹ בלך קבץ אקבץ שארית ישראל אני (ה') אקבץ את השארית של עם ישראל לארץ ישראל (יש כאן כפילות על הפסוק הקודם כדרך הנבואות),⁹⁰ יחד אשימנו כצאן בצרה אני (ה') אשים את כל עם ישראל יחד כמו שהצאן נמצא מאחורי גדרות. כשם שהצאן נמצא מאחורי גדרות ובכך הוא מוגן, כך כל עם ישראל עתיד לשבת בארצו במקומות מוגנים ומבוצרים,⁹¹ בעדר בתוך הדברו עם ישראל יישב בארץ ישראל כמו העדר שנמצא בתוך הדיר שלו,⁹² תהימנה מאדם ובארץ ישראל תהיה קול המייה מרוב בני אדם שישבו עליה⁹³: (יג) עלה הפריץ לפניהם כשעם ישראל יחזור מגלותו, עתיד ללכת לפניהם אדם שיפרוץ להם את הדרך. הכוונה היא לאלהיה הנביא שיכין את לב עם

⁸¹ מצודות. רש"י: הכוונה היא שהיו הורגים את הבעלים של נשים אלה. רד"ק: על ידי שהם היו גוזלים מהנשים כאשר הן היו בביתן, הן גם גרמו לבעלים לגרש את נשותיהן משום שהם היו חושדים בנשותיהם שבגדו בהם והם לא ידעו שהגבר האחר שנמצא בבית בא לגזול מהאישה.

⁸² מצודות. א"ע: גם חלק זה של הפסוק מדבר על הבעלים שהיו לנשים שלהם. מלבי"ם: הכוונה היא שהיו מרבים בזנות ואז גורמים לממזרים שמונעים את השראת השכינה על ישראל.

⁸³ מצודות.

⁸⁴ מצודות.

⁸⁵ מצודות. רש"י: בגלל החטאים שלכם, הארץ גרמה לקבוצות של חוטאים להתאסף יחד ולחטוא.

⁸⁶ מצודות. רש"י: נמרץ היינו דבר מפורש. הנביא אומר שכאשר עם ישראל התאסף לקבוצות של חוטאים בארץ, הם פירשו מהי מטרת התאספותם.

⁸⁷ מצודות.

⁸⁸ מצודות. מהר"י קרא: הכוונה היא שנביאי השקר היו מתנבאים נבואות טובות על עם ישראל בשכר שהעם היה מביא להם יין ושיכר.

⁸⁹ מצודות. רד"ק: יש אומרים שגם פסוק זה הוא נבואת פורענות כשהכוונה היא שבנ"י ייכנסו לתוך ערים מבוצרות מפחד מפני האויב.

⁹⁰ מצודות.

⁹¹ מצודות. מלבי"ם: הכוונה היא שנביאי השקר היו אומרים לישראל בנבואתם שיהיו כמו הגויים.

⁹² מצודות.

⁹³ מצודות.

ישראל לחזור בתשובה,⁹⁴ פָּרְצוּ וַיַּעֲבְרוּ שְׁעַר וַיֵּצְאוּ בוֹ וכאשר עם ישראל יעלה מהגלות, הוא יפרוץ דרך כאילו שהיה שער שהיה ניתן לעבור דרכו. הנביא מתכוון בכך שעם ישראל יחזור בתשובה גם מעצמו ולא רק על ידי אליהו,⁹⁵ וַיַּעֲבַר מֶלֶכְם לַפְּנֵיהֶם וַיִּקְוֶה בְּרֵאשִׁים ומלך המשיח יעמוד בראש עם ישראל בזמן הגאולה, וה' יחזור להשרות את שכינתו על עם ישראל:⁹⁶

מיכה פרק ג

(א) וְאָמַר אֲנִי (מיכה הנביא) אמרתי כך: שָׁמְעוּ נָא רָאשֵׁי יַעֲקֹב ראשי בני ישראל תשמעו עכשיו את דבריי,⁹⁷ וְקִצְיִנִי בֵּית יִשְׂרָאֵל וכן האנשים החשובים שבבני ישראל (תשמעו עכשיו את דבריי),⁹⁸ הֲלוֹא לָכֶם לְדַעַת אֶת הַמִּשְׁפָּט אתם (האנשים החשובים בישראל) הייתם צריכים לדעת את דבר המשפט ולהציל את הנגזלים מידי הגזלנים:⁹⁹ (ב) שְׁנָאִי טוֹב וְאַהֲבִי רָע אך האנשים החשובים בישראל שונאים את הטוב ואוהבים את הרע,¹⁰⁰ גִּזְלֵי עוֹרִם מַעֲלֵיהֶם וּשְׂאֵרִם מַעַל עֲצֻמוֹתָם (הנביא מתאר את הגזל הרב שראשי העם היו שותפים לו): אתם גוזלים עד שהדבר נחשב כאילו שאתם מפשיטים את עורו של הנגזל ומורידים מעצמותיו את הבשר שיש עליהם¹⁰¹: (ג) וְאִשָּׁר אָכְלוּ שְׂאֵר עַמִּי ראשי העם אכלו את הבשר של העם שלי (של ה') כאשר הכוונה היא לכך שראשי העם גזלו והציקו לצדיקים,¹⁰² וְעוֹרִם מַעֲלֵיהֶם הַפְּשִׁיטוּ ראשי העם הציקו כל כך לצדיקים שבעם ישראל עד שנחשב הדבר כאילו שהם הפשיטו את העור מעליהם, וְאֶת עֲצַמֹתֵיהֶם פָּצְחוּ והם (ראשי העם) פיצחו את העצמות של הצדיקים בישראל, פתח את העצמות כדי לקחת את מיח העצמות,¹⁰³ וּפְרָשׁוּ כְּאִשָּׁר בְּסִיר ולאחר מכן היו ראשי העם פורסים את עצמות הצדיקים לחתיכות כמו שפורסים את הבשר לפרוסות כדי לשים את הבשר בסיר,¹⁰⁴ וּכְבִשָּׂר בְּתוֹךְ קִלְחָת וכמו שפורסים בשר כדי לשים אותו בתוך הקלחת. (יש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודם). הנביא מדמה את האופן בו הציקו ראשי העם לצדיקים לאכילת העור, הפשטת הבשר, פיצוח העצמות כדי לרוקן אותו מהמיח ולאחר מכן פריסת העצמות לכדי פרוסות¹⁰⁵: (ד) אֵן יִזְעֻקוּ אֵל יְקֹוֹק וְלֹא יַעֲנֶה אוֹתָם בשעה

⁹⁴ מצודות. מרש"י משמע שמדובר על אדם שיפרוץ להם את המכשולות הפיזיים. מהר"י קרא: גם בצלע זה של הפסוק מדובר על המשיח. א"ע: מדובר כאן על עם ישראל שמקבל את דברי נביאי השקר: כמו שכאשר אחת מהצאן יוצאת מהגדר, כולם מחקים אותה, כך גם כאשר יש את הראשון מעם ישראל שמקבל את דברי נביאי השקר, כולם מחקים אותו. רד"ק בשם אביו: הכוונה היא לצדקיהו שעשה פירצה כדי לצאת ולברוח. מלבי"ם: כוונת הנביא היא לומר שהאמונה לא הייתה מושרשת בליבם של עם ישראל ולכן כאשר היה להם מלך שהרשיע, כל העם הרשיע אחריו וכאשר היה להם מלך צדיק – כל העם הלך אחרי ה'.

⁹⁵ מצודות.

⁹⁶ מצודות. רד"ק: כל הפסוק הזה מדבר על צדקיהו והכוונה היא שקודם ה' הסיר את דינתו מעל ראשם של בני ישראל ורק לאחר מכן עם ישראל גלה.

⁹⁷ מצודות. מלבי"ם: כוונת הנביא היא לקרוא לראשי העם שישפטו הם בעצמם אם לא מגיע להם העונש.

⁹⁸ מצודות.

⁹⁹ רד"ק.

¹⁰⁰ מצודות.

¹⁰¹ מצודות.

¹⁰² מצודות. רש"י: הכוונה היא לעם ישראל בכללותו.

¹⁰³ מצודות.

¹⁰⁴ מצודות.

¹⁰⁵ מצודות. מהר"י קרא: כאשר אינם יכולים לפצח את העצמות, הם פורסים את העצמות.

שתבוא הפורענות על בני ישראל, הם יזעקו אל ה' כדי שיסיר מהם את הפורענות, אך ה' לא יענה להם,¹⁰⁶ וְיִסְתֵּר פָּנָיו מֵהֶם ה' יסתיר את פניו מבני ישראל בשעה שיביא עליהם את הפורענות,¹⁰⁷ בָּעֵת הַהִיא כִּאֲשֶׁר הִרְעוּ מַעַלְלֵיהֶם כמו שבני ישראל עשו מעשים רעים וכאשר הענייים שהם עשקו היו צועקים מחמת העושק שעשקו אותם, הם (בני ישראל) היו מתעלמים מזעקת הענייים, כך אני (ה') אתעלם מזעקת בני ישראל בשעה שתבוא עליהם הפורענות¹⁰⁸: (ה) כֹּה אָמַר יְקֹנָק עַל הַנְּבִיאִים הַמְתַּעִים אֶת עַמִּי כִּד אָמַר ה' עַל נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר שמתעים את עם ישראל מדרך ה':¹⁰⁹ הַנְּשָׁכִים בְּשִׁנְיָהֶם וְקָרְאוּ שְׁלוֹם מִי שְׁנוֹתָן לְנְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר דְּבַר כִּדִּי שְׁהוּא (נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר) יִנְשׂוּךְ אוֹתוֹ עִם הַשִּׁינִיִּים, נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר מִתְנַבְּא עֲלֵיו דְּבָרִים טוֹבִים,¹¹⁰ וְאֲשֶׁר לֹא יִתֵּן עַל פִּיהֶם וְקִדְּשׁוּ עָלָיו מִלְחָמָה וּמִי שְׁאִינוֹ נוֹתֵן לְנְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר דְּבַר טוֹב לֹאכּוֹל, הִרִי שְׁנְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר מִזְמִין עֲלָיו מִלְחָמָה, אֹמֵר שְׁתְּבוּא עֲלָיו מִלְחָמָה (או כל פורענות אחרת). הַנְּבִיאֵי אֹמֵר שְׁנְבוֹאֹת הַשֶּׁקֶר שֶׁל נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר הֵייתָה תְלוּיָה בְּאִדָּם שֶׁהִזְמִין אֶת הַנְּבוּאָה: אִם הוּא הֵבִיא דְּבָרִים לְנְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, אִזִּי נְבוֹאֹת נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר עֲלָיו הֵייתָה שִׁיחִיָּה לוֹ טוֹב, וְאִם לֹא הֵבִיא דְּבָרִים אֶת נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, אִזִּי נְבוֹאֹת הַשֶּׁקֶר עֲלָיו הֵייתָה נְבוּאָה שֶׁל פּוֹרְעֵנוֹת¹¹¹: (ו) לִבֵּן כְּתוּצָאָה מִנְּבוּאוֹת הַשֶּׁקֶר: לִילָה לָכֶם מַחְזוֹן יְבוּא עֲלֵיכֶם לִילָה (דִּימוּי לְפוֹרְעֵנוֹת) כְּתוּצָאָה מִחְזוֹנוֹת הַשֶּׁקֶר שֶׁל נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר,¹¹² וְחִשְׁבָּה לָכֶם מְקַסֵּם וְיִהְיֶה לָכֶם עוֹנֵשׁ כְּתוּצָאָה מְקַסְמֵי הַשֶּׁקֶר שֶׁל נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר (יש כֹּאן כְּפִילוֹת עַל צִלְע הַפְּסוֹק הַקּוֹדֵם כְּדֶרֶךְ הַנְּבוּאוֹת),¹¹³ וּבָאָה הַשְּׂמֵשׁ עַל הַנְּבִיאִים הַשֶּׁמֶשׁ תִּשְׁקַע עַל נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, תְּבוּא פּוֹרְעֵנוֹת עַל נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר,¹¹⁴ וְקִדְּרַר עֲלֵיהֶם הַיּוֹם וְהַיּוֹם יִהְיֶה חֹשֶׁךְ לְאוֹתָם נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר. הַנְּבִיאֵי מְדַמָּה אֶת הַצָּרָה שְׁתְּבוּא כְּתוּצָאָה מִנְּבוּאוֹת הַשֶּׁקֶר הֵן עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵן עַל נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר לְחוֹשֶׁךְ, וְלֹאֲוֹרֶךְ הַפְּסוֹק הַנְּבִיאֵי מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִסְפַּר דִּימוּיִים כִּדִּי לְתַאֵר חוֹשֶׁךְ זֶה¹¹⁵: (ז) וּבִשׁוּ הַחֲזִיִּים הַחוּזִיִּים, נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, יִתְבַּיְשׁוּ בְשֶׁעָה שְׁתְּבוּא הַפּוֹרְעֵנוֹת עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִכִּיוּן שֶׁהֵם יִרְאוּ שְׁנְבוּאוֹתָם לֹא הִתְקִיִּימָה,¹¹⁶ וְחִפְּרוּ הַקְּסָמִים הַקּוֹסְמִים יִתְמַלְאוּ בְּכִלְיָמָה (יש כֹּאן כְּפִילוֹת עַל צִלְע הַפְּסוֹק הַקּוֹדֵם כְּדֶרֶךְ הַנְּבוּאוֹת),¹¹⁷ וְעָטוּ עַל שְׂפָם כָּלָם נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר יִכְסּוּ אֶת הַשֶּׁפֶם שֶׁלָּהֶם שֶׁכֶּךְ הֵיוּ נוֹהֲגִים לַעֲשׂוֹת בְּשֶׁעָה שֶׁאִדָּם הִיָּה נִתּוֹן בְּצַעַר,¹¹⁸ כִּי אִיִּן מַעֲנָה אֱלֹהִים (נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר יִכְסּוּ אֶת הַשֶּׁפֶם שֶׁלָּהֶם) מִשּׁוֹם שִׁיתְּבַרֵּר אִזִּי שֶׁלֹּא הִיָּה בְּפִיהֶם מַעֲנָה מֵאֵת ה', יִתְבַּרֵּר אִזִּי שְׁנְבוּאוֹתֵיהֶם הֵיוּ נְבוּאוֹת שֶׁקֶר¹¹⁹: (ח) וְאוֹלָם אֲנֹכִי מִלְּאִתִּי כֹחַ אֶת רוּחַ יְקֹנָק אוֹלָם, כֹּחַ כָּל הַדְּבָרִים שְׁאִנִּי (הַנְּבִיאֵי מִיכָה) אֹמֵר הֵם מְרוּחַ ה', כֹּל מֵה שְׁאִנִּי

¹⁰⁶ מצודות.

¹⁰⁷ מצודות.

¹⁰⁸ מצודות.

¹⁰⁹ מצודות.

¹¹⁰ מצודות. א"ע: נשיכת השיניים היא הדיבור של נביאי השקר המתעים את בני ישראל בלשונם.

¹¹¹ מצודות. רד"ק: אם לא היו נותנים לנביאי השקר מאכל, הרי שהוא היה מאסף את חבריו נביאי השקר כדי להילחם באותו אדם.

¹¹² מצודות.

¹¹³ מצודות. א"ע: יהיה לכם חושך ואז לא תוכלו לעשות קסמים.

¹¹⁴ מצודות.

¹¹⁵ מצודות.

¹¹⁶ מצודות.

¹¹⁷ מצודות.

¹¹⁸ מצודות.

¹¹⁹ מצודות.

אומר מקורו בדברי נבואה מאת ה' (בניגוד לנביאי השקר),¹²⁰ וּמְשַׁפֵּט כל הדברים שאני אומר הם דברי צדק. בניגוד לנביאי השקר שהיו מתחנפים למי שהיה עושק את העניים ואנשים אחרים מבני ישראל, הדברים שאני מתנבא מלאים בדברי תוכחה כלפי אותם העושים עוול,¹²¹ וּגְבוּרָה וכן הדברים שאני (הנביא מיכה) אומר דורשים אומץ כדי לומר אותם, ואינני מפחד לנבא דברי פורענות על הרשעים,¹²² לְהַגִּיד לְיַעֲקֹב פְּשָׁעוֹ ואני (הנביא מיכה) מוכיח את עם ישראל על הפשעים שעשה ואינני מחניף להם (בניגוד לנביאי השקר),¹²³ וְלִישְׂרָאֵל חֲטָאתוֹ ואני מוכיח את ישראל על החטאים שבהם הם חטאו (יש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודם כדרך הנבואות): (ט) שְׁמָעוּ נָא זֹאת רְאִישֵׁי בֵּית יַעֲקֹב רֵאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: תשמעו עכשיו את דבריי,¹²⁴ וְקִצִּינִי בֵּית יִשְׂרָאֵל וכן האנשים החשובים שבבני ישראל (תשמעו עכשיו אל דבריי),¹²⁵ הַמְתַּעְבִּים מְשַׁפֵּט ראשי בני ישראל היו מואסים בדבר משפט, הם לא רצו לקיים את החוקים הישירים אלא רצו להמשיך ולעשוק אחרים,¹²⁶ וְאֵת כָּל הַיִּשְׂרָאֵל יַעֲקֹשׁוּ וכן היו ראשי בני ישראל מעקמים כל דבר ישר, על דברים ישרים הם היו אומרים שהם דברים עקומים¹²⁷: (י) בְּנֵה צִיּוֹן בְּדָמִים בני ישראל היו בונים את בתיהם בציון על ידי שפיכות דמים: הם היו הורגים אנשים כדי לקחת את ממונם, ובממון זה הם היו בונים את בתיהם בירושלים,¹²⁸ וִירוּשָׁלַם בְּעוֹלָה והבתים בירושלים נבנו גם על ידי עולה, היו משתמשים בממון שהם עשקו מאנשים אחרים כדי לבנות את בתיהם בירושלים¹²⁹: (יא) רְאִישֵׁי בְּשׂוֹד יִשְׁפֹּטוּ ראשי ירושלים, הכוונה היא למלכי יהודה, היו קובעים את דים המשפט על פי השוחד שהם לקחו: הם היו מזכים את מי שנתן להם שוחד ולא דנים דין אמת,¹³⁰ וְכַהֲנֵי בְּמַחִיר יֹרְדוּ וכהני ירושלים היו מורים הוראה, קובעים מהי ההלכה, על פי המחיר שנתנו להם, על פי התשלום שנתנו להם. באם אדם היה משלם לכהנים כסף, הם היו פוסקים הלכה ומאפשרים לו לנהוג כפי שרצה, גם אם ההלכה אינה באמת מאפשרת לעשות כן,¹³¹ וְנִבְיָאֵיהֶ בְּכֶסֶף יִקְסְמוּ ונביאי השקר שבירושלים היו קובעים את הקסם, את נבואת הקר, על פי הכסף ששילמו להם. אם שילמו להם כסף, הם היו אומרים נבואת שקר טובה לשואל שביקש מהם להתנבא עליו,¹³² וְעַל יְקֹק יִשְׁעֵנוּ לְאִמֹר הֲלוֹא יְקֹק בְּקִרְבָּנוּ לֹא תָבוֹא עָלֵינוּ רָעָה ולמרות שהם היו חוטאים, הם היו אומרים שלא תבוא עליהם פורענות משום שה' משרה את שכינתו בבית המקדש¹³³: (יב) לְכֹן

¹²⁰ מצודות.

¹²¹ מצודות.

¹²² מצודות.

¹²³ מצודות.

¹²⁴ תרגום.

¹²⁵ כך בביאורינו בתחילת הפרק.

¹²⁶ מצודות.

¹²⁷ מצודות. א"ע הסתפק אם זהו פירוש הפסוק או שמא פירוש הפסוק הוא שהיו מתעבים כל דבר ישר שאמר

הנביא.

¹²⁸ מצודות. מהר"י קרא: פסוק זה בא בצורת שאלה: האם אתם חושבים שה' יבנה את ירושלים כאשר יש ביניכם עדיין עולה? רד"ק: כל אחד מראשי בני ישראל היה בונה את ביתו על ידי שהיה עושק את העניים ובכך כאילו שופך את דמו.

¹²⁹ מצודות.

¹³⁰ מצודות + א"ע.

¹³¹ מצודות.

¹³² מצודות.

¹³³ מצודות.

בַּגְּלִילָכֶם בגלל החטאים שלכם, כעונש על החטאים שלכם,¹³⁴ צִיּוֹן שְׂדֵה תַחְרִשׁ האויב יחריב את ציון (ירושלים). חורבן זה יהיה חורבן גמור, עד שהאויב אפילו יחרוש את העיר כמו שחורשים שדה כדי שלא יישאר דבר מהעיר שעומד על תילו,¹³⁵ וַיְרוּשָׁלַם עֵינַי תִּהְיֶה והעיר ירושלים תהיה מלאה בתילי אבנים כתוצאה מהפלת הבתים על ידי האויב. האויב יחריב את הבתים שבירושלים וכך יווצרו תילי אבנים,¹³⁶ וְהָרַ הַבַּיִת לְבָמוֹת יַעַר והר הבית עצמו יהיה דומה למקומות ביער שהן מוגבהות מהקרקע. כאשר כורתים עץ, משאירים את תחתית הגזע שלו ואת שורשיו. המקום בו נמצא תחתית העץ מוגבה יותר משאר הקרקע, והנביא אומר שכשם שיש ביער מקומות שבהם יש מקומות מוגבהים מהקרקע (בגלל שכרתו שם עץ והשאירו את תחתית הגזע ואת שורשיו), כך בהר הבית יישארו הרבה מקומות מוגבהים על הארץ שיווצרו כתוצאה מהפלת הקירות של בית המקדש והבתים שבאיזור¹³⁷:

מיכה פרק ד

(א) לאחר נבואות הפורענות אותם ניבא הנביא מתחילת הספר, מנבא הנביא בפסוקים הבאים נבואות נחמה שיקרו לעם ישראל בעתיד. וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים כאשר יגיע סוף כל הימים, בימות המשיח, יהיה הדבר הבא:¹³⁸ יְהִי הָרַ הַבַּיִת יִקְנֶה נֶכֶן בְּרֹאשׁ הַהָרִים ההר שעליו יעמוד בית המקדש לאחר שיבנה שוב (הכוונה היא להר הבית שגם לעתיד לבוא יבנה עליו בית המקדש), יהיה מתוקן, יהיה חשוב יותר, מכל ההרים האחרים. למרות שהר הבית אינו אחד ההרים הגבוהים בעולם, הרי שהוא יהיה חשוב בעיני כולם בגלל חשיבותו הרבה שנובעת מכך שעליו בנוי בית המקדש,¹³⁹ וְנִשְׂאָ הוּא מִגְּבְעוֹת ההר שעליו יעמוד בית המקדש יהיה מרומם יותר משאר ההרים (יש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודם כדרך הנבואות),¹⁴⁰ וְנִהְרָו עֲלָיו עַמִּים העמים יימשכו ללכת אל בית המקדש כמו שהמיץ זורמים בנהר. הנביא אומר שבימות המשיח, גם אומות העולם יכירו בחשיבות בית המקדש וגם הם ירצו לעלות לשם כדי להקריב קרבנות¹⁴¹: (ב) וְהָלְכוּ גוֹיִם רַבִּים עַמִּים רַבִּים ילכו זה לזה,¹⁴² וְאָמְרוּ העמים יאמרו זה לזה:¹⁴³ לָכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הָרַ הַבַּיִת וְאֶל הַבַּיִת אֱלֹהֵי יַעֲקֹב (העמים יאמרו זה לזה) בואו ונזדרז ונעלה אל הר ה' (הר הבית) ואל בית אלוקי ישראל (בית המקדש),¹⁴⁴ וַיֹּרְנוּ מִדְּרָכָיו כאשר נעלה אל בית המקדש, ה' יורה לנו מהם דרכיו, מהי הדרך המתוקנת שהוא חושב שבה אנחנו צריכים ללכת וכיצד עלינו להתנהג,¹⁴⁵ וְנִלְכָה בְּאַרְחֵתָיו וכך אנחנו נוכל ללכת בדרך התורה,¹⁴⁶ כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה (הסיבה שהעמים ריצו לעלות לירושלים ולבית המקדש היא)

¹³⁴ מצודות.

¹³⁵ מצודות.

¹³⁶ מצודות.

¹³⁷ מצודות. רד"ק: הכוונה בדיומי ליער היא שיצמחו שם עשבים מרוב החורבן.

¹³⁸ מצודות.

¹³⁹ מצודות + א"ע.

¹⁴⁰ מצודות.

¹⁴¹ מצודות.

¹⁴² מצודות.

¹⁴³ מצודות.

¹⁴⁴ מצודות.

¹⁴⁵ מצודות.

¹⁴⁶ תרגום.

משום שמציון, מירושלים, יצאו דברי התורה וממילא כדי לדעת את דברי התורה כולם יעלו לירושלים,¹⁴⁷ **וְדַבֵּר יִקְוֶה מִירוּשָׁלַם** ודברי ה' יצאו מירושלים (ולכן העמים ירצו לעלות לירושלים)¹⁴⁸: **(ג) וְשֹׁפֵט בֵּין עַמִּים רַבִּים מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יִשְׁמַשׁ שׁוֹפֵט לְעַמִּים הַרְבִּים שִׁיעֲלוּ לִירוּשָׁלַם כְּדִי לְשִׁמּוֹעַ אֶת דְּבַר ה',¹⁴⁹ וְהוֹכִיחַ לְגוֹיִם עֲצָמִים עַד רְחוֹק מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יִבְרַר אֶת טַעֲנוֹת בְּעֲלֵי הַדִּין מִבֵּין הַגּוֹיִים שִׁיבֹאוּ אֵלָיו מִרְחוֹק כְּדִי לְהִשְׁפֵט בִּפְנֵי,¹⁵⁰ וְכִתְּתוּ חֲרֻבְתֵיהֶם לְאַתֵּים הַעַמִּים יִשְׁבְּרוּ אֶת הַחֲרֻבוֹת שֶׁלָּהֶם וְיִכְיֵנוּ מִהַמְּתַכֵּת אֶתִּים לְצוֹרֵךְ חֲפִירָה בְּקִרְקַע,¹⁵¹ וְחֲנִיתֵיהֶם לְמִזְמֵרוֹת וְאֶת הַחֲנִיתוֹת יִשְׁבְּרוּ הַעַמִּים וְיִכְיֵנוּ מֵהֶם מִזְמֵרוֹת, מַעֲיָן מִסַּפְרִיִּים שְׂאִיתֶם חוֹתְכִים אֶת עַנְפֵי הַגֶּפֶן,¹⁵² לֹא יִשְׁאוּ גּוֹי אֶל גּוֹי חֲרָב הַעַמִּים לֹא יִרְיֵמוּ חֲרֻבוֹת זֶה עַל זֶה,¹⁵³ וְלֹא יִלְמְדוּן עוֹד מִלְחָמָה וְעַמֵי הָעוֹלָם לֹא יִצְטָרְכוּ לְלִמּוּד עוֹד אֶת אֲוִמְנוֹת הַמִּלְחָמָה. הַנְּבִיא אֹמֵר שְׁבִימוֹת הַמְּשִׁיחַ הַעַמִּים יִבֹּאוּ לְהִשְׁפֵט בִּפְנֵי מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, וְיִהְיֶה שְׁלוֹם בְּעוֹלָם עַד שֶׁלֹּא יִזְדַּקּוּ יוֹתֵר לְכָלִי נֶשֶׁק, וְלִכֵּן מְכַלֵּי הַנֶּשֶׁק יִכְיֵנוּ כְּלֵי מוֹתֵכֶת אַחֲרֵים כְּמוֹ אֶתִּי חֲפִירָה וּמִזְמֵרוֹת¹⁵⁴: **(ד) וַיֵּשְׁבוּ אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֲנָתוֹ כֹּל אֶחָד מֵהָאֲנָשִׁים מְכַל אֲוִמוֹת הָעוֹלָם יוֹכֵל לְשַׁבֵּת מִתַּחַת לַעֲץ הַגֶּפֶן שְׁלוֹ וּמִתַּחַת לַעֲץ הַתְּאֲנָה שְׁלוֹ. הִישִׁיבָה תַּחַת עֵצֵי הַגֶּפֶן וְהַתְּאֲנָה מִבְּטָאִים אֶת הַשְׁלוֹם בּוֹ יִשְׁבוּ כֹל עַמֵי הָעוֹלָם בְּזִמְן הַמְּשִׁיחַ הַיּוֹת וְלֹא יִהְיוּ מִלְחָמוֹת,¹⁵⁵ וְאִין מְחָרִיד לֹא יִהְיֶה מִי שִׁיּוֹכֵל לְהַחְרִיד אֶת הָאֲנָשִׁים שִׁישְׁבוּ בְּבִטְחָה, לֹא יִהְיֶה אָדָם שִׁיּוֹכֵל לְהַזִּיז אֶת הָאֲנָשִׁים מִפְּחַד מְכִיוּן שְׁכוֹלִם יִשְׁבוּ בְּבִטְחָה,¹⁵⁶ כִּי פִי יִקְוֶה צְבָאוֹת דְּבַר שֶׁהָרִי כֵךְ ה' צְבָאוֹת גִּזַּר עַל כֵךְ שֶׁהָעוֹלָם כּוֹלוּ יִשְׁבּוּ בְּשֶׁקֶט וּבְבִטְחָה בְּזִמְן בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ, וְכֹל גּוֹרוֹתָיו שֶׁל ה' מִתְּקִימִים¹⁵⁷: **(ה) כִּי כָל הָעַמִּים יִלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו שֶׁהָרִי כֹל אֲוִמוֹת הָעוֹלָם יִלְכוּ אַחֲרֵי הָעֲבוּדָה זֶרָה שֶׁהֵם עוֹבְדִים עַד לְזִמְן בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ, אֶךְ לְאַחַר בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ כֹּל אֲוִמוֹת הָעוֹלָם יַעֲבֹדוּ אֶת ה',¹⁵⁸ וְאֲנַחְנוּ נִלְדָּה בְּשֵׁם יִקְוֶה אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד (וְלַעֲוֹמֹת שְׂאֵר הַעַמִּים שִׁיעֲבֹדוּ אֶת ה' רַק בְּזִמְן בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ) אֲנַחְנוּ (עַם יִשְׂרָאֵל) נַעֲבֹד אֶת ה' תְּמִיד, גַּם בְּזִמְן הַגְּלוּת¹⁵⁹: **(ו) בַּיּוֹם הַהוּא בְּזִמְן בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ,¹⁶⁰ נֶאֱמַר יִקְוֶה כֵךְ אֹמֵר ה' (שִׁקְרָה בְּזִמְן בִּיאַת********

¹⁴⁷ רד"ק. מצודות: צלע זה של הפסוק הוא המשך של דברי העמים שיאמרו שרק התורה שיוצאת מציון היא התורה האמיתית.

¹⁴⁸ לפי דברי המצודות כנראה שיש לומר שיש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודם. המלבי"ם מפרש שהכוונה היא לדבריה הנבואה שיהיו בירושלים.

¹⁴⁹ מצודות. רש"י: משפט זה הוא לשון תוכחה. א"ע: הכוונה היא שה' הוא זה שישפוט. הסבר נוסף שכתב הוא שאנשי ירושלים הם שישפטו.

¹⁵⁰ מצודות.

¹⁵¹ מצודות.

¹⁵² מצודות.

¹⁵³ תרגום.

¹⁵⁴ תרגום. מלבי"ם: כל הסיבות שעמים נלחמים זה בזה יתבטלו. לא יהיו מלחמות על רקע דת משום שמלך המשיח ינהיג את העולם כולו בדרך התורה. לא יהיו מלחמות שנוגעות לסכסוכים משפטיים מכיוון שהמשיח ישפוט את כל העמים. לא יהיו מלחמות שנוגעות ממלחמות פנימיות וגם את זה יפסיק המשיח. וגם לא יהיו מלחמות שמקורם יהיה במחסור שהרי כל העולם ישב בשקט ובטחה ולא יהיה מה שימנע מהם את השפע.

¹⁵⁵ מצודות + רד"ק.

¹⁵⁶ תרגום + אונקלוס.

¹⁵⁷ תרגום. רש"י: ה' אמר זאת בהבטחות שבתורה "ונתתי שלום בארץ". לדבריו כנראה שצריך לומר שפסוק זה מדבר רק על עם ישראל ולא על כל אומות העולם.

¹⁵⁸ רד"ק. מצודות: פסוק זה מסביר מדוע עם ישראל הוא שיזכה לשבת בשקט ושלוה והסיבה היא שלעומת שאר אומות העולם שעבדו ע"ז, עם ישראל עבד את ה'. מדברים אלה של בעל המצודות רואים אנו שגם הוא פירש את הפסוק הקודם שמוסב רק על עם ישראל ולא על שאר האומות. תרגום: כל אחד מאומות העולם ילך לאבדון על כך שהוא עבד את הע"ז שלו.

¹⁵⁹ רד"ק.

המשיח): **אִסְפָּה הַצִּלְעָה** אני (ה') אאסוף את הצולעת. עם ישראל משול בפסוק זה לצולעת משום שכשם שהצולעת איננה יכולה ללכת ממקום למקום, כך עם ישראל לא יכול לצאת מהגלות עד שה' יוציא אותו משם,¹⁶¹ **וְהִנְדַחְתָּ אֶקְבָצָהּ** ומי שמפוזר (הכוונה היא לישראל שמפוזרים בין האומות) אני (ה') אקבץ. יש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודם כדרך הנבואות,¹⁶² **וְאֲשֶׁר הִרְעֵתִי** ובמידה שאני (ה') הרעתי לעם ישראל, כך אני (ה') איטיב לעם ישראל. ה' אומר שהוא עתיד להיטיב לישראל הרבה מאוד כמו שעד היציאה מהגלות הוא הרע לישראל¹⁶³: **(ז) וְשָׁמְתִי אֶת הַצִּלְעָה לְשֹׂאֲרֵית** אני (ה') אשים את הצולעה (כינוי לעם ישראל) לשארית. הכוונה היא שה' ישאיר מעם ישראל אנשים שאומות העולם לא יצליחו להרוג אותם,¹⁶⁴ **וְהִנְהַלְאָה לְגוֹי עֲצוּם** את העם שהתייגע בגלות, את העם שהתיישר בגלות כשהכוונה היא לעם ישראל, אני (ה') אהפוך להיות עם חזק,¹⁶⁵ **וּמְלִךְ יִקְוֶה עֲלֵיהֶם בְּהַר צִיּוֹן מִעֲתָה וְעַד עוֹלָם** ולאחר ביאת המשיח, ה' ישרה את שכינתו על הר ציון, על ירושלים לעולם, וכך לא יוכלו שאר אומות העולם להכניע יותר את ישראל¹⁶⁶: **(ח) וְאִתָּה מְגִדֵל עֲדָר** ירושלים שנקראת בשם "מגדל עדר". בהרבה מקומות בספרי הנביאים משול עם ישראל לעדר, ולכן מדמה הנביא את ירושלים למגדל עדר, כאשר הכוונה היא שעם ישראל מתאסף לירושלים בשלושת הרגלים. בגלל שעם ישראל נקרא בפי הנביאים "עדר", ירושלים נקראת "מגדל עדר" שלשם מתאסף העדר (עם ישראל) בשלושת הרגלים,¹⁶⁷ **עַפְלָ בַת צִיּוֹן** ירושלים היא העפל, המגדל, שאליה עולה עם ישראל,¹⁶⁸ **עֲדִיךָ תֵּאֲתָה** (ירושלים) אליך יבואו (בני ישראל) בימות המשיח,¹⁶⁹ **וּבָאָה הַמְּשֻׁלָּה הָרֵאשֹׁנָה** ואז תחזור המלכות הראשונה לעם ישראל (בצלע הפסוק הבא מפרש מהי הממשלה הראשונה),¹⁷⁰ **מִמְלַכְתָּ לְבַת יְרוּשָׁלַם** (הממשלה הראשונה היא) שכל ממלכת ישראל תהיה תחת שלטון ירושלים. הנביא אומר שבימות המשיח כל עם ישראל יהיה נתון תחת שלטון מלכי בית דוד, ולא יהיה יותר הפיצול בין ממלכת יהודה לממלכת ישראל¹⁷¹: **(ט) עֲתָה עֲכָשִׁיו**, בשעה שהאויב תוקף אותך,¹⁷² **לְמָה תִרְעִי רַעַ לְמָה** את (ירושלים) תתחברי לאנשים רעים? מדוע את הולכת ומבקשת את עזרתם של אומות העולם שיצילו אותך? הנביא מצטער על כך שממלכת יהודה פנתה אל מלכי מצרים ואשור כדי לבקש את

¹⁶⁰ מצודות.

¹⁶¹ מצודות. רש"י כתב הסבר נוסף למילה "אספה" וכתב שהכוונה היא לריפוי. רד"ק: כל אדם שנמצא בצרה מדומה לצולע, דהיינו שהוא חולה.

¹⁶² תרגום + מצודות. רד"ק: נדחה היינו מי שרוחק מאוד מארצו וכתב שייטכן שהכוונה כאן היא לעשרת השבטים. מלבי"ם: הנדחה הכוונה היא למלכות יהודה שפוזרה בכל כיווני השמים בניגוד לממלכת ישראל שהוגלתה למקום אחד.

¹⁶³ מצודות. א"ע: הכוונה גם בצלע פסוק זה היא לכפילות על הפסוק הקודם כאשר עם ישראל מוזכר כאן בשם העם שה' הרע להם על ידי שהוא שם אותם לחרפה בין הגויים.

¹⁶⁴ מצודות.

¹⁶⁵ מצודות. א"ע: והנלאה היינו העם שהוא הלאה מארצם, עם שהוא רחוק מארצו. רד"ק בשם אביו: נהלאה היינו חזקה, שה' יחזק את הצולעת עד שהיא תוכל ללכת בראש הגויים.

¹⁶⁶ מצודות.

¹⁶⁷ מצודות. תרגום: הכוונה היא שהמשיח יהיה חושקו של ישראל. א"ע פירש בשם יפת שהכוונה היא למגדל דוד אך מיד דחה את דבריו וכתב שהכוונה היא לירושלים. רש"י פירש שהכוונה היא לבית המקדש.

¹⁶⁸ מצודות. תרגום: העופל הוא מקום מכוסה.

¹⁶⁹ מצודות.

¹⁷⁰ מצודות. מלבי"ם: חזרת השלטון תהיה הדרגתית: בהתחלה תהיה רק ממשלה קטנה ולאחר מכן יהיה להם מלכות קבע.

¹⁷¹ מצודות.

¹⁷² מצודות. רש"י: הכוונה היא לאחר שעם ישראל מרד בה'.

עזרתם במקום לפנות אל ה', ¹⁷³ הַמֶּלֶךְ אֵין בָּךְ האם אין לך מלך? האם ה' אינו יכול להצילך? אם כן, מדוע במקום לפנות אל ה' את פונה אל אומות העולם? ¹⁷⁴ אִם יוֹעֲצֶךָ אֲבָדְהָם היועצים שלך אבדו? האם אין לך (ירושלים) נביאים שיכולים ליעץ לך? ¹⁷⁵ כִּי הֶחֱזִיקְךָ חֵיל בְּיִלְדָה (הסיבה שאת פונה אל אומות העולם היא משום ש-) אחז אותך חלחלה ורתת כמו אישה שילדת. הנביא מדמה את הפחד הגדול ואת הרעד שאנשי ירושלים היו נתונים בה לרעד של אישה שילדת וכתב שכאשר אנשי ירושלים פחדו מפני האויב הם ביקשו את עזרתם של אומות העולם במקום לפנות אל ה' ואל נביאיו ¹⁷⁶: (י) חוֹלֵי (ירושלים) תתמלאי חלחלה, ¹⁷⁷ וְגַחֵי בַת צִיּוֹן ירושלים, את יכולה להיאנח הרבה, את יכולה להוציא הרבה אנחות, ¹⁷⁸ בְּיִלְדָה (הנביא פונה אל ירושלים ואומר לה: את יכולה להתחלחל ולהיאנח) כמו שילדת מתחלחלת ונאנחת. הנביא אומר לירושלים שיש הצדקה לכך שהיא תתחלחל ותיאנח, ¹⁷⁹ כִּי עָתָה תֵצֵאִי מִקְרִיָה (הסיבה שראוי שתתחלחלי ותיאנחי היא משום ש-) את (ירושלים) הולכת לצאת מהעיר לעבר הגלות, ¹⁸⁰ וְשָׁכַנְתְּ בְּשָׂדֵה ואת (אנשי ירושלים) תגורי בשדות, אף אחד לא יכניס אתכם אל העיר שלהם כאשר אתם תהיו בדרך לגלות ולכן לא תהיה לכם ברירה אלא להישאר בשדות, ¹⁸¹ וּבָאתְּ עַד בְּבֵל שָׁם תִּנְצְלִי ואת (ירושלים) תגיעי עד לבבל ושם ירוקנו אותך מכל הדברים הטובים שיהיו לך. הכוונה היא שכאשר עם ישראל יגיע אל בבל, לא יהיה להם שום דבר טוב והם יראו שלא הועילו להם כל הפניות אל מלכי האומות, ¹⁸² שָׁם יִגְאָלְךָ יְקִיָּק מִכַּף אֵיבֶיךָ ומבבל ה' יגאל אותך מבין כל האויבים שלך. הנביא אומר שעם ישראל יגאל כאשר ממלכת בבל תיפול, בגלל שה' הוא שיציל אותם ויגאל אותם ולא מלכי האומות שאליהם הם פנו ¹⁸³: (א) וְעָתָה אֲךְ בּוֹמֵן שַׁאנִי (הנביא מיכה) מתנבא עליו, הגאולה תהיה שלימה יותר. הנביא אומר שאמנם לעתיד לבוא ה' יגאל את עם ישראל מבבל, אך הגאולה שתהיה באחרית הימים, בימות המשיח, לאחר מלחמת גוג ומגוג, תהיה גאולה שלימה יותר, ¹⁸⁴ נֶאֱסַפּוּ עַלְיֶךָ גּוֹיִם רַבִּים יתאספו עליך (ירושלים) עמים רבים כדי להילחם נגדך, ¹⁸⁵ הָאֲמָרִים אותם עמים אומרים: תִּתְחַנֵּף הארץ (הכוונה היא לארץ ישראל) תתחייב בגלל

¹⁷³ מצודות. רש"י: הנביא אומר לעם ישראל שיעשו חשבון נפש מדוע הם בכלל צריכים לפנות אל אשור ומצרים ואינם יכולים להישאר בארצם בשקט. מהר"י קרא: כוונתו של הנביא הוא כאשר עם ישראל נמצא בגלות והוא מצטער על כך שעם ישראל בעודו בגלות התחבר אל אומות העולם ועבד את העבודה הזרה שלהם. א"ע: הנביא שואל את עם ישראל מדוע הוא מרים קול תרועה. לפי הא"ע ריע הוא מלשון תרועה ולא מלשון התחברות כמו הפרשנים האחרים.

¹⁷⁴ מצודות. א"ע: הנביא אומר שהוא אינו מבין מדוע עם ישראל מרים קול תרועה על הפחד שלו מפני הפורענות? הרי הוא יכול לפנות אל ה'. רד"ק: הנביא אומר לעם ישראל שאמנם הגלות קרובה, אך בכל זאת עתיד ה' לגאול אותם ואם כן אין הם צריכים להצטער.

¹⁷⁵ מצודות.

¹⁷⁶ מצודות. מהר"י קרא: הסיבה שאת עם ישראל אחז הרתת כילדת היא משום שהם פנו אל אומות העולם ללמוד ממעשיהם.

¹⁷⁷ מצודות.

¹⁷⁸ מצודות. רש"י: הכוונה היא שיכרעו וילכו על הגחון שלהם. א"ע: הכוונה היא להוצאת הוולד.

¹⁷⁹ מצודות.

¹⁸⁰ מצודות. רד"ק הסתפק אם הכוונה היא לעיר ירושלים או שהכוונה היא לכל עיר ועיר.

¹⁸¹ מצודות. רש"י: הכוונה היא שמקום המשכן שלהם, העיר ירושלים, תהיה כמו שדה, חרושה וחריבה.

¹⁸² מצודות.

¹⁸³ מצודות.

¹⁸⁴ מצודות. א"ע: הכוונה היא לגאולה שתהיה בימי בית שני.

¹⁸⁵ מצודות.

חטאיה. בגלל החטאים של עם ישראל, ארץ ישראל התחייבה בחורבן לפני ה',¹⁸⁶ וְתִחַז בְּצִיּוֹן עֵינֵינוּ וְאִנְחָנוּ (אומות העולם) נראה בירושלים את מה שהארץ התחייבה. אנחנו נראה שהארץ תיחרב כפי שמגיע לה¹⁸⁷:
 (יב) וְהָמָּה לֹא יִדְעוּ מַחְשְׁבוֹת יְקֹקֶךָ אֲדָךְ אִוְמוֹת הָעוֹלָם לֹא הִבִּינוּ מַהִי הַסִּיבָה הָאִמִּיתִית שֶׁהִ' אִסַּף אוֹתָם כְּדִי לְהִלְחֵם בְּיִשְׂרָאֵל,¹⁸⁸ וְלֹא הִבִּינוּ עֲצָתוֹ וְאוֹתָם עִמִּים לֹא הִבִּינוּ אֶת הָעֲצָה שֶׁל הִ' שֶׁבִגְלָלָה גֵרָם לְהַתְּאִסֵּף לְהִלְחֵם בְּיִשְׂרָאֵל. יֵשׁ כֵּאֵן כְּפִילוֹת עַל צִלְע הַפְּסוֹק הַקּוֹדֵם כְּדֹרֵךְ הַנְּבוֹאוֹת,¹⁸⁹ כִּי קִבְּצָם כְּעֵמִיר גְּרִנָּה שֶׁהִי הִ' אִסַּף אֶת אִוְמוֹת הָעוֹלָם כְּמוֹ אִגוּדוֹת שִׁיבּוּלִים שֶׁנֶּאֱסָפִים לְגוֹרֵן כְּדִי לְחַבּוֹט אוֹתָם. כֶּשֶׁם שֶׁאִוְסָפִים אֶת הַשִּׁיבּוּלִים לְגוֹרֵן וְשֶׁם חוֹבְטִים בֵּהֶם (כְּדִי לְדוֹשׁ אוֹתָם), כֵּךְ מִטְרַת הִ' בְּכֵךְ שֶׁגֵרָם לְאוֹמוֹת הָעוֹלָם לְהִתְאִסֵּף וְלְהִלְחֵם נֶגֶד עִם שִׁירָאֵל הִיא לְהַכּוֹת בְּאוֹמוֹת הָעוֹלָם וְלֹא לְהַחְרִיב אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמַחְשַׁבַת אוֹתָם עִמִּים¹⁹⁰: (יג) קוֹמִי וְדוֹשִׁי בַּת צִיּוֹן יְרוּשָׁלַיִם! קוֹמִי וְתְדוּשִׁי אֶת הָאוֹבִיבִים שֶׁלְךָ. כֶּפִי שֶׁרֵאִינוּ בְּפִסּוֹק הַקּוֹדֵם, הַנְּבִיא דִימָה אֶת הַתְּקִצּוֹת הָעִמִּים לְהִלְחֵם בְּיִשְׂרָאֵל בְּחֵאִירַת הַיָּמִים, כְּמוֹ שִׁיבּוּלִים שֶׁמִּתְאִסָּפִים אֶל הַגּוֹרֵן כְּדִי לְהַכּוֹת בֵּהֶם. הַנְּבִיא מִמְשִׁיךְ בִּידוּמֵי זֶה וְאוֹמֵר לְעַם יִשְׂרָאֵל לְדוֹשׁ אֶת הָאוֹמוֹת, כֹּאשֶׁר קִרִּיאַתְנוּ לְעַם יִשְׂרָאֵל הִיא לְהַרוֹג אֶת הַגּוֹיִים שֶׁעָלוּ לְהִלְחֵם בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁהָאֵדָם מִכָּה אֶת הַשִּׁיבּוּלִים שֶׁאִסַּף לְתוֹךְ הַגּוֹרֵן,¹⁹¹ כִּי קִרְנֶךָ אֲשֵׁים בְּרִזָּל וְלִמְרוֹת שֶׁאֶת (אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם) נִחְלַשְׁתָּ בְּגִלוֹת, הִרִי שֶׁאֲנִי (הִ') אֶתֵּן לְךָ כַּח לְהַרוֹג בְּאוֹמוֹת, שֶׁהִי אֲנִי (הִ') אֶדְרוֹם לְכֵךְ שֶׁהַקְּרִנִּים שֶׁלְךָ (אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם) יִהְיוּ עֲשׂוּיֹת מִבְּרִזָּל, וְכֵךְ תּוֹכְלִי לְהַכּוֹת בְּאוֹבִיבֵיךָ,¹⁹² וּפְרִסְתִּיךָ אֲשֵׁים נְחֹשֶׁה וְכֵן אֲנִי (הִ') אֶגְרוֹם לְפִרְסוֹת שֶׁלְךָ (שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם) לְהִיֹּת עֲשׂוּיֹת מִנְחוּשַׁת וְכֵךְ תּוֹכְלִי לְרַמּוֹס אֶת הָאוֹבִיבִים שֶׁלְךָ. הַנְּבִיא מְדַמָּה אֶת הַחוּזֵק שֶׁהִ' יִיתֵן לְאֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם לְהִלְחֵם בְּאוֹבִיבֵיהֶם בְּשֵׁנֵי דִימוּיִים: שֶׁקִּרְנֵיהֶם יִהְיוּ עֲשׂוּיֹת מִבְּרִזָּל וְהַפְּרִסוֹת שֶׁלָּהֶם יִהְיוּ עֲשׂוּיֹת מִנְחוּשַׁת,¹⁹³ וְהִדְקוֹת עִמִּים רַבִּים וְאֶת (יְרוּשָׁלַיִם) תּוֹכְלִי לְהַדְקֵךְ, לְשַׁחֵק אֶת הָאוֹבִיבִים עַד דֵּק,¹⁹⁴ וְהִחַרְמָתִי לִיקוֹק בְּצַעֲמָם אֲנִי (הַנְּבִיא) מִקְדִּישׁ לְשֵׁם הִ' אֶת חֲמַדַּת הָעוֹשֵׁר, הַרְכוּשׁ, שֶׁל אִוְמוֹת הָעוֹלָם שִׁיּוֹכְנְעוּ מִמְּלַחְמַת גּוֹג וּמִגּוֹג,¹⁹⁵ וְחִילָם לְאֶדוֹן כָּל הָאָרֶץ וְאֶת הַרְכוּשׁ שֶׁלָּהֶם אֲנִי (הַנְּבִיא) מִקְדִּישׁ לְשֵׁם הִ'. יֵשׁ כֵּאֵן כְּפִילוֹת עַל צִלְע הַפְּסוֹק הַקּוֹדֵם כֹּאשֶׁר הַנְּבִיא אוֹמֵר שֶׁלְאַחַר שֶׁאוֹמוֹת הָעוֹלָם יּוֹכְנְעוּ עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, רְכוּשָׁם יִהְיֶה מוֹקְדָשׁ לְשֵׁם הִ'¹⁹⁶: (יד) עֲתָה בְּזִמְן מִלְחַמַת גּוֹג וּמִגּוֹג,¹⁹⁷ הַתְּגַדְדִי בַּת גְּדוּד בַּת גְּדוּד, הָאוֹמוֹת שֶׁעָלוּ עֲלֵינוּ עִם מַחְנֵה הַצָּבָא שֶׁלָּהֶם יִיעַנְשׂוּ וְיִישְׁרְטוּ. הַכוֹנָה הִיא שֶׁאוֹמוֹת הָעוֹלָם שֶׁעָלוּ לְתַקּוֹף אֶת יִשְׂרָאֵל יוֹכוּ, אֲלֹא שִׁישׁ

¹⁸⁶ מצודות. מהר"י קרא: בגלל שהארץ מלאה בחנפים ורשעים, מגיע לה להיחרב. מלבי"ם: בצלע זה של הפסוק מתוארת אחת הסיבות לכך שהאומות יתקפו את ישראל והיא משום שהם רוצים שעם ישראל יחניף להם ויהיה משועבד להם (כמו שעשו היוונים).

¹⁸⁷ מצודות. רש"י: הכוונה היא שהם אומרים שהם יראו בעיניהם את מה שהם רוצים לראות בה. מלבי"ם: סיבה נוספת שהאומות תוקפות את ישראל היא משום שהן מאמינות שדברי הנבואה הטובים נאמרו עליהם והם אלה שישלטו בכל העולם.

¹⁸⁸ מצודות.

¹⁸⁹ מצודות. מלבי"ם: עצה היא הדבר הסופי והמחשבות הן האמצעים המובילים לקיום העצה.

¹⁹⁰ מצודות.

¹⁹¹ מצודות.

¹⁹² מצודות.

¹⁹³ מצודות.

¹⁹⁴ מצודות.

¹⁹⁵ מצודות. רש"י: הכוונה היא למה שהם קיבצו לעצמם על ידי עושיק וחמס.

¹⁹⁶ מצודות. רד"ק הסתפק אם כל הרכוש יוקדש לה' או שרק חלק ממנו.

¹⁹⁷ מצודות.

כאן לשון הנופל על לשון, ¹⁹⁸ **מִצּוֹר שֵׁם עֲלֵינוּ** המכה שבה תוכי תהיה בגלל שאתם (אומות העולם) הטלתם עלינו מצור כשתקפתם אותנו בשעה שעליתם להחריב את בית המקדש, ¹⁹⁹ **בְּשֶׁבֶט יָכוּ עַל הַלְּחִי אֵת שֶׁפֶט יִשְׂרָאֵל** כאשר אנחנו (עם ישראל) היינו בגלות, העמים היו מכים את מנהיגי ישראל על הלחי עם מקל כדי לבזות אותם, ולכן מגיע להם העונש שעתיד לבוא עליהם²⁰⁰:

מיכה פרק ה

(א) **וְאֵתָהּ בֵּית לָחֶם אֲפָרְתָהּ** הנביא פונה אל העיר בית לחם שנמצאת ביהודה (היהיתה עיר נוספת בארץ ישראל שנקראה בית לחם) שנקראת אפרת ואומר לה: ²⁰¹ **צִעִיר לְהֵיזֹת בְּאַלְפֵי יְהוּדָה** היה ראוי שתהיי המבוזה בכל שרי יהודה. הנביא אומר שבגלל שהמשפחות שגרו בעיר בית לחם היו צאצאים של רות המואביה שהייתה ללא ייחוס, היה מהראוי שהם יהיו המבוזים מביכן כל השרים האחרים שביהודה, אך ההיפך קרה, ²⁰² **מִמֶּךָ לִי יֵצֵא לְהֵיזֹת מוֹשֵׁל בְּיִשְׂרָאֵל** ממך, מהעיר בית לחם (כאשר הכוונה היא לצאצאיו של דוד המלך שהיה גר בעיר בית לחם לפני שהתמנה למלך) ייתא מלך המשיח שעתיד למשול על עם ישראל, ²⁰³ **וּמוֹצְאֹתָיו מִקֹּדֶם מִיָּמֵי עוֹלָם** הכוונה היא שמקורו של מישח, מקור משפחתו היא מהעיר בית לחם, אך אין הכוונה לכך שהמשיח בעצמו יולד בעיר בית לחם²⁰⁴: **(ב) לָכֵן בְּגִלְגַל שְׂאֲנִי** (ה') רוממתי את המשיח, ²⁰⁵ **יְהִינָם עַד עַת יוֹלְדָה יוֹלְדָה** המשיח יכניס את אומות העולם שיתקפו את ישראל במלחמת גוג ומוגוג לצרה גדולה. הנביא מדמה את הצער הרב בו יהיו אומות העולם כתוצאה ממכתו של מלך המשיח לצערה של היולדת, ²⁰⁶ **וַיִּתֵּר אָחִיו יְשׁוּבוֹן עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** ואלו מבין אומות העולם שיישארו בחיים לאחר מכתו של מלך המשיח, ייכנעו לפני בני ישראל. הנביא אומר שהאומות שיתקפו את ישראל יוכו על ידי המשיח ואלה שישרדו לאחר מכה זו ייכנעו לפני בני ישראל²⁰⁷: **(ג) וְעַמֹּד וְרַעְיָה בְּעֹז יִקְוֶה** המשיח ינהיג את עם ישראל בחוזק שיבוא מאת ה', ²⁰⁸ **בְּגִאוֹן שֵׁם יִקְוֶה אֱלֹהֵיוּ** המשיח ינהיג את עם ישראל ברוממות שתבוא

¹⁹⁸ מצודות. מהר"י קרא: הנביא פונה אל אשור ואומר להם שעכשיו הם מתאספים בגדודים כדי לתקוף את ישראל. רד"ק: הכוונה היא לעם ישראל שיעלו עליו גדודים כדי להילחם בהם.

¹⁹⁹ מצודות.

²⁰⁰ מצודות. א"ע: השופט הוא המשיח או זרובבל (כנראה שהדבר תלוי אם מדובר על הגאולה בבית שני או לימות המשיח). הכוונה בפסוק לפי דבריו היא שאומות העולם חושבים שהם יוכלו להכות את השופט שיהיה בימים ההם.

²⁰¹ מצודות.

²⁰² מצודות.

²⁰³ מצודות.

²⁰⁴ מצודות. רש"י: הכוונה היא ששמו של המשיח הוא עוד מימי קדם כדברי דוד המלך בתהילים "לפני שמש ינון שמו". לפי פירושי המצודות והרד"ק, הדברים כאן נאמרים בניגוד לטענת הנוצרים. מלב"ם: הכוונה היא שבתחילת הגאולה, עתידים דווקא עשרת השבטים להיות חזקים ואילו שבט יהודה יהיה נספח אליהם ולאחר מכן תתחזק השלטון של יהודה עד שהם יחזרו לשלוט על עם ישראל כמו שהיה מאז ומעולם, כמו שדוד ושלמה מלכו על ישראל.

²⁰⁵ מצודות.

²⁰⁶ מצודות. מהר"י קרא: הכוונה היא שעד הגאולה, ה' ייתן לעם ישראל להצטער כל כך כמו יולד שהצירים שלה אוחזים אותה עד שיבוא יום גאולתם.

²⁰⁷ מצודות. מהר"י קרא: שאר עם ישראל שישרוד מהמכות שה' מביא עליהם יחזרו מהגלות. רד"ק: הכוונה היא שבשבי יהודה ובנימין יחזרו מהגלות יחד עם שאר עם ישראל.

²⁰⁸ מצודות. רש"י: המשיח יפרנס את ישראל.

אליו מאת ה'. יש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודם כדרך הנבואות,²⁰⁹ וְיָשְׁבוּ כִּי עֵתָה יִגְדַּל עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ עִם יִשְׂרָאֵל יֵשֵׁב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁקֵט וּבַטְחָה מְכִיּוּן שִׁשְׁמוֹ שֶׁל הַמְּשִׁיחַ יִגְדַּל עַד קְצוֹת כָּל הָאָרֶץ. כֹּל אֲוֹמוֹת הָעוֹלָם יִכִּירוּ בַּמְּלָכוֹתָיו שֶׁל הַמְּשִׁיחַ וּמִמִּילָא עִם יִשְׂרָאֵל יִיכָל לִשְׁבֹּת בְּאֶרְצוֹ בִּשְׁקֵט וּבַטְחָה תַּחַת הַנְּהַגְתּוֹ²¹⁰: (ד) וְהָיָה זֶה שְׁלוֹם פְּרִסוּם שְׁמוֹ שֶׁל הַמְּשִׁיחַ יִגְרוּם לְכָךְ שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל יִיכָל לִשְׁבֹּת בְּאֶרְצוֹ בְּשָׁלוֹם, וְלֹא יִהְיוּ יוֹתֵר צְרוּת שִׁבּוּאוֹ עַל עִם יִשְׂרָאֵל,²¹¹ אֲשׁוּר כִּי יָבֹא בְּאֶרְצָנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּאֶרְמֹנֵינוּ כַּאֲשֶׁר מִמְּלַכְתּוֹ אֲשׁוּר תִּבּוֹא בְּאֶרְצֵנוּ (בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) וְתִדְרֹךְ בְּאֶרְמוֹנוֹתֵינוּ, הֵם יִבּוֹאוּ לְמִטְרַת שָׁלוֹם, בְּנִיגוּד לְעֵבֶר אֲזִי בָאוּ לְתַקְוָף אֶת יִשְׂרָאֵל,²¹² וְהִקְמֵנוּ עָלָיו שְׁבַעֲהָ רַעִים אֲנַחְנוּ (עַם יִשְׂרָאֵל) נִקְיָם עַל אֲשׁוּר שִׁבְעָה אֲנָשִׁים שִׁנְהִיגוֹ אוֹתָם. אֱלֹהִים שִׁנְהִיגוּ אֶת אֲשׁוּר בִּימּוֹת הַמְּשִׁיחַ יִהְיוּ שִׁבְעָה מַלְכִים שֶׁאֲנַחְנוּ (עַם יִשְׂרָאֵל) נִמְנָה עֲלֵיהֶם,²¹³ וְשִׁמְנָה נְסִיכֵי אֲדָם וְכֵן אֲנַחְנוּ (עַם יִשְׂרָאֵל) נִמְנָה עַל אֲשׁוּר שְׁמוֹנֵה אֲנָשִׁים חֲשׂוּבִים כְּדֵי שִׁמְשִׁלוּ עֲלֵיהֶם. הַכּוּוֹנָה הִיא שְׁלֵטִיד לְבּוֹא עִם יִשְׂרָאֵל יִקְבַּע מִי יִהְיוּ הַמְּלָכִים וְהַמּוֹשְׁלִים עַל מַמְלַכְתּוֹ אֲשׁוּר (יֵשׁ כֹּאֵן כְּפִילוֹת עַל צִלְעַת הַפְּסוּק הַקּוֹדֵם וְהַכּוּוֹנָה הִיא שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל הוּא שִׁקְבַּע מִי יִמְשׁוּל עַל אֲשׁוּר)²¹⁴: (ה) וְרָעוּ אֶת אֶרֶץ אֲשׁוּר בְּחָרְבַּת הַמְּנַהֲיָגִים שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל יִמְנָה עַל אֲשׁוּר יִנְהִיגוּ אֶת אֲשׁוּר עַל יַד הַחֲרָב. הַמְּנַהֲיָגִים שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה עַל יַד חֲרָב אֶת אֲנָשֵׁי אֲשׁוּר שִׁסְרְבוּ לְדַבְּרֵיהֶם,²¹⁵ וְאֶת אֶרֶץ נְמֹרָד בְּפִתְחֶיהָ וְאֶת בָּבֶל (שֶׁהִיא אֶרֶץ נְמֹרָד) יִנְהִיגוּ הַמְּנַהֲיָגִים שִׁמְנוּ עִם יִשְׂרָאֵל בְּפְרִסוּם גְּדוֹל, עַד שִׁבְשַׁעֲרֵי הָעִיר כּוֹלֵם יִרְאוּ אֶת הַנְּהַגְתָּם,²¹⁶ וְהִצִּיל מֵאֲשׁוּר כִּי יָבֹא בְּאֶרְצָנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּגִבּוֹלָנוּ וְעַל יַדֵּי שְׁמֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יִמְנָה מְנַהֲיָגִים עַל אֲשׁוּר, הִרִי שֶׁהוּא יִצִּיל אֶת עַם יִשְׂרָאֵל מֵאֲשׁוּר, וְעַל יַדֵּי כַךְ אֲשׁוּר לֹא יִבּוֹאוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִדְרְכוּ בָּהּ. הַכּוּוֹנָה הִיא שֶׁהַמְּנַהֲיָגִים שִׁמְנָה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יִמְנְעוּ מֵאֲשׁוּר מִלְתַּקְוָף אֶת יִשְׂרָאֵל²¹⁷: (ו) וְהָיָה שְׂאֵרֵית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים שֶׁאֵר עִם יִשְׂרָאֵל שִׁחִיָּה לְאַחַר מִלְחַמַת גּוֹג וּמִגּוֹג יִהְיֶה כְּמוֹ הַדְּבָרִים הַבָּאִים:²¹⁸ כָּטַל מֵאֵת יִקְוָף (עַם יִשְׂרָאֵל שִׁחִיָּה בְּזִמְן הַמְּשִׁיחַ יִהְיֶה) כְּמוֹ הַטַּל שִׁיּוֹרֵד מֵאֵת ה',²¹⁹ כְּרַבִּיבִים עָלֵי עֵשֶׂב (וְכֵן יִהְיֶה עִם יִשְׂרָאֵל שִׁחִיָּה בְּזִמְן הַמְּשִׁיחַ) כְּמוֹ הַמְּטֵר שִׁיּוֹרֵד עַל הָעֵשֶׂב. הַנְּבִיא מְדַמָּה אֶת מִצְבּוֹ שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל לְאַחַר מִלְחַמַת גּוֹג וּמִגּוֹג לְטַל וּגֶשֶׁם. כֶּשֶׁם שֶׁהַטַּל וְהַגֶּשֶׁם יוֹרֵד רַק מֵאֵת ה', וְאֲדָם אֵינּוּ יִכּוֹל לְהוֹרִידֵם, כֵּךְ עִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה תְלוּי רַק בְּה' וְלֹא יִפְנוּ אֶל אֲוֹמוֹת הָעוֹלָם כְּדֵי שִׁיִּצְלוּ אוֹתָם,²²⁰ אֲשֶׁר לֹא יִקְוָה לְאִישׁ וְלֹא יִיחַל לְבָנֵי

²⁰⁹ מצודות. רד"ק: הכוונה היא שלאחר הדין שה' יעשה ברשעים, הרי שעם ישראל יוכל לשבת בשקט ובטחה בארצו.

²¹⁰ מצודות. מהר"י קרא: הכוונה היא שה' אמר בפסוק הקודם שייקח זמן עד שהוא יגאל את עם ישראל, אך אם עם ישראל יחזור בתשובה, הרי שהוא יגאל מיד. רד"ק: שמו של המשיח יגדל לאחר עשיית הדין ברשעים.

²¹¹ מצודות + רש"י.

²¹² מצודות.

²¹³ מצודות.

²¹⁴ מצודות והסברתי את דבריו עפ"י הא"ע שפירש שאין הכוונה לחמישה עשר אנשים, אלא לשבעה או שמונה. אמנם חז"ל כתבו שהכוונה היא דווקא לשבעה רועים ודווקא לשמונה נסיכי אדם ואפילו זיהו מיהם האנשים האלה, ורש"י כתב אצלינו שאינו יודע מהיכן לקחו חז"ל את השמות האלה. רד"ק פירש שהכוונה היא שעם ישראל ימנה שבעה או שמונה אנשים כדי שייחלמו נגד אשור במקרה ואשור יתקוף את ישראל. מלבי"ם: עד עתה היו צריכים ישראל למנות מפקדים שילחמו באשור או בשאר האויבים, אך לאחר ביאת המשיח, לא יהיה יותר צורך בלמנות מפקדים, משום שהם לא ילחמו נגד עם ישראל. כמו"כ מזהה המלבי"ם את שבעת הרועים ושמונת נסיכי האדם עם מלכי יהודה וישראל שמלכו מעת יהואחז עיי"ש דבריו.

²¹⁵ מצודות. רש"י: הכוונה היא שירוצצו את אשור על ידי החרב.

²¹⁶ מצודות. א"ע הוסיף פירוש נוסף וכתב שהכוונה בפתחיה היא לפתח החרב.

²¹⁷ מצודות.

²¹⁸ מצודות.

²¹⁹ מצודות.

²²⁰ מצודות.

אדם בזמן המשיח, עם ישראל יקווה רק לה' ויחל רק לה'. עם ישראל לא יתלה יותר את בטחונו באדם, אלא יתלה את בטחונו רק בה'²²¹: (ז) וְהָיָה שְׂאֵרֵי יַעֲקֹב בְּגוֹיִם בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּאֲרִיָּה בְּבַהֲמוֹת יַעַר כְּכַפִּיר בְּעֵדְרֵי צֹאן עִם יִשְׂרָאֵל שִׁיחִיה בִּימֹת הַמְּשִׁיחַ יִהְיֶה בֵּין הָעַמִּים הָאֲחֵרִים כְּמוֹ אֲרִיָּה שָׁחִי בֵּין הַבְּהֵמוֹת שְׁחִיֹּת בֵּיעַר, וְכְמוֹ כַּפִּיר (אֲרִיָּה צַעִיר) שָׁחִי בֵּין עֵדְרֵי הַצֹּאן. הַכוֹוֹנָה הַיָּא שְׁעַם יִשְׂרָאֵל יִשְׁלוֹט בְּשָׂאֵר הָעַמִּים כְּמוֹ שֶׁהָאֲרִיָּה וְהַכַּפִּיר שׁוֹלְטִים בְּבַהֲמוֹת הָאֲחֵרוֹת,²²² אֲשֶׁר אִם עֶבֶר וְרִמְס וְטָרְף וְאִין מִצִּיל (עַם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה בַּתּוֹךְ הָעַמִּים הָאֲחֵרִים כְּמוֹ אֲרִיָּה שֶׁנִּמְצָא בֵּין הַבְּהֵמוֹת הַחַיּוֹת בִּיעֵרוֹת וְכְמוֹ הַכַּפִּיר שָׁחִי בֵּין עֵדְרֵי הַצֹּאן) שֶׁאִם בַּעַל חַיִּים אַחַר עוֹבֵר עֲלֵיהֶם, הֵרִי שֶׁהֵם (הָאֲרִיָּה וְהַכַּפִּיר) רוֹמְסִים וְטוֹרְפִים אוֹתוֹ, וְאִין מִי שִׁיּוֹכַל לְהַצִּיל אוֹתָם. כִּךְ אִם יִהְיֶה עִם שִׁינְסָה לְתַקּוּף אֶת עִם יִשְׂרָאֵל, עִם יִשְׂרָאֵל יִרְמוֹס אוֹתוֹ וְיִכְנִיעַ אוֹתוֹ²²³: (ח) תָּרַם יָדָךְ עַל צָרֶיךָ אַז (בִּימֹת הַמְּשִׁיחַ) תִּתְרוֹמֵם יָדְךָ כְּדִי לְהַתְּגַבֵּר עַל אוֹיְבֶיךָ,²²⁴ וְכָל אוֹיְבֶיךָ יִפְרְתוּ וְכָל הָאוֹיְבִים שֶׁלְךָ (הָאוֹיְבִים שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל) יוֹשְׁמְדוּ²²⁵: (ט) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נֶאֱמַר יִקְוָה ה' אִמְרֵי שְׂבָאֲחֵרֵי הַיָּמִים,²²⁶ וְהִכְרַתִּי סוֹסֵיךָ מִקְרָבְךָ וְהִאֲבִדְתִּי מִרְפְּבֹתֶיךָ (ה' אִמְרֵי שְׂבָאֲחֵרֵי הַיָּמִים) הוּא (ה') יִכְרִית אֶת הַסּוֹסִים מִתּוֹךְ עִם יִשְׂרָאֵל וְכִן יֵאבִיד אֶת הַמְּרַכְבוֹת מִתּוֹךְ עִם יִשְׂרָאֵל. הַכוֹוֹנָה הַיָּא שְׁעַם יִשְׂרָאֵל כִּבֵּר לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּסוֹסִים וּמְרַכְבוֹת כְּדִי לְנַצַּח אֶת הָאוֹיְבִים שֶׁלָּהֶם, אִלָּא יִסְמוֹךְ רַק עַל ה'²²⁷: (י) וְהִכְרַתִּי עֲרֵי אֲרָצְךָ אֲנִי (ה') אִכְרִית אֶת הָעֵרִים הַמְּבוֹצְרוֹת מִתּוֹךְ אֲרָצְךָ (שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל). לֹא יִהְיֶה לְךָ צוֹרֵךְ בְּעֵרִים מְבוֹצְרוֹת,²²⁸ וְהִרְסֵתִי כָּל מִבְּצָרֶיךָ וְכִן אֲנִי (ה') אֶהְרֹס אֶת כָּל הַמְּבַצְרִים שֶׁלְךָ (שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל). לֹא יִהְיֶה לְךָ כָּל צוֹרֵךְ בְּמְבַצְרִים²²⁹: (יא) וְהִכְרַתִּי כְּשָׁפִים מִיָּדְךָ אֲנִי (ה') אִכְרִית אֶת הַכְּשָׁפִים מִמֶּךָ (עִם יִשְׂרָאֵל). אֵתָהּ לֹא תַעֲסוֹק יוֹתֵר בְּעַנְיֵי כְּשָׁפִים,²³⁰ וּמַעֲוֹנָנִים לֹא יִהְיוּ לְךָ וּמְכַשְׁפִּים שֶׁהָיוּ עוֹסְקִים בְּסוֹג שֶׁל כִּישׁוֹף שֶׁנִּקְרָא "עוֹנוֹן" גַּם כִּן לֹא יִהְיוּ לְךָ. אֵתָהּ לֹא תַעֲסוֹק יוֹתֵר בְּכַשְׁפִּים כְּדִי לְדַעַת מַה יִּקְרָה בְּעֵתִיד²³¹: (יב) וְהִכְרַתִּי פְּסִילֶיךָ וּמִצְבּוֹתֶיךָ מִקְרָבְךָ אֲנִי (ה') אִכְרִית מִמֶּךָ (עִם יִשְׂרָאֵל) אֶת הַפְּסִלִים שֶׁלְךָ שֶׁאוֹתָם אֵתָהּ עֵבַדְתָּ עַד עַכְשֵׁי לְעַבּוּדָה זָרָה, וְכִן אֲנִי (ה') אִכְרִית מִמֶּךָ (עִם יִשְׂרָאֵל) אֶת הַמְּצַבּוֹת, הַמְּזוֹבְחוֹת הַבְּנוּיּוֹת מֵאֲבֵן אַחַת, עֲלֵיהֶן הַקְּרַבֵּת קֶרְבֵּנוֹת לְשֵׁם הָעַבּוּדָה הַזֶּה,²³² וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה עוֹד לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְאֵתָהּ (עִם יִשְׂרָאֵל) לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה יוֹתֵר לְדַבְרִים שֶׁעֲשִׂיתָ בִּידְךָ. אֵתָהּ לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה יוֹתֵר לְפְסִלִים שֶׁעֲשִׂיתָ בִּידְךָ. הַנְּבִיא אוֹמֵר בְּפְסוֹק זֶה שְׁעַם

²²¹ מצודות. מלבי"ם: הכוונה היא שבזמן המשיח, עם ישראל לא יקבל את השפע שלו מהעמים האחרים ורק יהיה לו שפע מאת ה' והוא ישפיע שפע זה על העמים האחרים.

²²² מצודות. רד"ק: האריה חזק מבין כל הבהמות אך הכפיר צעיר יותר ויש לו פחות כח ולכן הוא יכול לעמוד רק נגד עדרי הצאן. א"ע: הנביא מדבר כאן על הזמן שעם ישראל ירצה לעלות לבית המקדש.

²²³ מצודות. רש"י: הרמיסה היא כאשר האריה דורס ואוכל במקומו ואילו הטרף היא הבאת הטרף לביתו.

²²⁴ מצודות.

²²⁵ מצודות. מלבי"ם: יש הבדל בין צר לאויב. צר מתקיף בפועל ואילו אויב אמנם שונא את העם השני אך אינו תוקף אותו. הנביא אומר שהצרים שיתקפו את עם ישראל בפועל ייכרתו על ידי ישראל ואילו האויבים יושמדו בעצמם ללא התערבות ישראל.

²²⁶ מצודות.

²²⁷ מצודות. תרגום: הכוונה היא שה' ישמיד את הסוסים והמרכבות של האויב, האויב כבר לא יתקוף את עם ישראל עם סוסים ומרכבות. רש"י: הכוונה היא שה' יכרית את עזרת מצרים מישראל והם יסמכו רק על ה'.

²²⁸ רד"ק: הכוונה היא שיהיה שלום בארץ ובנ"י לא יזדקקו לסוסים ומרכבות מכיוון שיהיה שלום בארץ.

²²⁹ מצודות.

²²⁹ מצודות. תרגום: הכוונה היא שה' ישמיד את הערים המבוצרות של האויב.

²³⁰ מצודות.

²³¹ מצודות. א"ע כתב כאן שהכוונה היא למי שמסתכל על העננים כדי לדעת את העתיד ועיין בביאורינו בפרשת שופטים.

²³² מצודות.

ישראל יכיר באלוקותו של ה' ויפסיק לעבוד עבודה זרה²³³: (ג) וְנָתַתְּהִי אֲשִׁירֶיךָ מִקְרָבְךָ אֲנִי (ה') אעקור מקרבך (עם ישראל) את עצי האשירה שנטעתם כדי לעבוד עבודה זרה,²³⁴ וְהִשְׁמַדְתִּי עֲרִיף וְלֹאֲחֹר מִכָּן אֲנִי (ה') אשמיד את השונאים שלך (של עם ישראל)²³⁵: (יד) וְעֲשִׂיתִי בְּאֶפְרַיִם וּבְחַמָּה נֶקֶם אֶת הַגּוֹיִם הַפּוֹרְעֹנוֹת וְהַנִּקְמָה שֶׁאֲנִי (ה') אביא על הגויים תהיה מתוך כעס וחימה גדולים מאוד,²³⁶ אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ הַנִּקְמָה שֶׁלִּי (ה') בעמים האחרים תהיה כל כך חזקה, עד שעמים אלה אף פעם לא שמעו על נקמה חזקה כל כך²³⁷:

מיכה פרק ו

(א) שָׁמְעוּ נָא אֶת אֲשֶׁר יִקְוֶה אֱמֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל! תשמעו עכשיו את מה שאמר ה',²³⁸ קוֹם רִיב אֶת הַהָרִים קוֹם וְתוֹכִיחַ אֶת עַם יִשְׂרָאֵל בְּקוֹל רֶם, עד שגם ההרים ישמעו את דברי התוכחה האלה,²³⁹ וְתִשְׁמַעְנָה הַגְּבְעוֹת קוֹלְךָ וגם הגבעות ישמעו את קולך בשעה שאתה תוכיח את עם ישראל. הנביא אומר שה' אמר לו שיוכיח את עם ישראל בקול רם כל כך עד שעל דרך גוזמא ייחשב הדבר שגם ההרים והגבעות ישמעו את דברי התוכחה²⁴⁰: (ב) שָׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב יִקְוֶה הַהָרִים! תשמעו את הריב שיש לה' (עם עם ישראל),²⁴¹ וְהִאֲתַנְיִם מִסְדֵי אֶרֶץ וְהַחֲזִיקִים שֶׁהֵם יסודות הארץ, הנביא מכנה את ההרים בשם "אתנים מוסדי ארץ" משום שההרים הם חזקים והם יסודות הארץ, והנביא אומר להם לשמוע את ריב ה' (יש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודם כדרך הנבואות),²⁴² כִּי רִיב לִיקְוֶה עִם עַמּוֹ שֶׁהִי יֵשׁ לַה' דִּין עִם עַם יִשְׂרָאֵל, משום שהוא (עם ישראל) עבד עבודה זרה,²⁴³ וְעַם יִשְׂרָאֵל יִתּוֹכַח וְה' מֵתוֹכַח עִם עַם יִשְׂרָאֵל (יש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודם כדרך הנבואות)²⁴⁴: (ג) עַמּוֹ מָה עֲשִׂיתִי לָךְ הַעַם שְׁלִי! (הכוונה היא לעם ישראל שהוא עמו של ה') תבין מהם הדברים הטובים שאני (ה') עשיתי לך (עם ישראל),²⁴⁵ וּמָה הִלְאֲתִיךָ וּמַה שֶׁבָּהֵם אֲנִי (ה') ייסרתי אותך (עם ישראל),²⁴⁶ עֲנֵה בִּי אֶתָּה (עם ישראל) תעיד ותאמר מהם הדברים שבהם אני (ה') ייסרתי אותך (עם ישראל)²⁴⁷: (ד) הנביא מתחיל למנות חלק מהדברים הטובים שעשה ה' לעם

²³³ מצודות.

²³⁴ מצודות.

²³⁵ מצודות. א"ע: הכוונה היא שה' ישמיד את אותן ערים בהם היו ע"ז.

²³⁶ תרגום + מצודות.

²³⁷ מצודות. תרגום: הנקמה תהיה משום שהאומות לא קיבלו עליהם את לימוד התורה.

²³⁸ מצודות. מלבי"ם: מכיון שעם ישראל לא רצה לשמוע את דברי התוכחה של ה', ה' ציווה את הנביא לומר את דברי התוכחה לגורמים אחרים, כמו ההרים והגבעות.

²³⁹ מצודות. מהר"י קרא: ההרים הם הגדולים שבעם ישראל, המלכים של עם ישראל, והגבעות הם השרים של עם ישראל. רד"ק: הכוונה היא שהשמים והגבעות יהיו עדים לכך שהנביא מתרה בעם ישראל (כמו בפרשת האזינו). רש"י: ההרים הם האבות והגבעות הן האימהות.

²⁴⁰ מצודות.

²⁴¹ מצודות.

²⁴² מצודות.

²⁴³ מצודות.

²⁴⁴ מצודות.

²⁴⁵ מצודות.

²⁴⁶ מצודות. רש"י: הכוונה היא מה הלאיתי אותך בעבודתי.

²⁴⁷ מצודות.

ישראל: **כִּי הֶעֱלִיתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** שהרי אני (ה') העליתי אותך מארץ מצרים,²⁴⁸ **וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתִיךָ** ואני (ה') פדיתי אותך (עם ישראל) מהמקום שבו היית עבד (יש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודם כדרך הנבואות),²⁴⁹ **וְאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת מֹשֶׁה אֶהְרֹן וּמִרְיָם** ואני (ה') שלחתי מנהיגים הגונים שינהיגו אתכם בשעת יציאתכם ממצרים: את משה, אהרון ומרים²⁵⁰: **(ה) עָמִי** הנביא פונה לעם ישראל שוא עמו של ה' ואומר להם: עמי! **זָכֹר נָא מַה יַּעַן בָּלַק מֶלֶךְ מוֹאָב** תזכור עכשיו מה הייתה עיצתו של בלק מלך מואב שרצה להשמיד אותך על ידי שבלעם יקלל אותך,²⁵¹ **וּמָה עָנָה אֹתוֹ בְּלָעָם בֶּן בְּעֹר** וזכור מה הייתה תשובתו של בלעם לבלק. בלעם אמר לבלק שהוא אינו יכול לעשות דבר בלי רצונו של ה', וה' לא רצה שבלעם יוכל לקלל אותך,²⁵² **מִן הַשָּׁטִיִּים עַד הַגְּלָגָל** ה' הוביל אתכם בשלום מהשיטים, שם חטאתם לה', ועד שנכנסתם לארץ ישראל והגעתם עד לגלגל. הנביא אומר שלמרות שעם ישראל חטא בשיטים, ה' עדיין הביא אותם בבטחה לארץ ישראל,²⁵³ **לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת יְקֹנֶק הַסִּיבָה** שה' עשה לכם את כל הטובות הללו היא כדי שתדעו שה' נובג עימכם לפני משורת הדין²⁵⁴: **(ו) בְּמָה אֶקְדָּם יְקֹנֶק** במה אני (הנביא בשם עם ישראל) יכול להתרצות לפני ה' על כל הטובות שהוא עשה לי,²⁵⁵ **אֲכַפֵּי לְאֱלֹהֵי מְרוֹם** במה אני (הנביא בשם עם ישראל) יכול להראות את הכנעתי לפני השכינה שנמצאת במרום, בשמים. יש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודם כדרך הנבואות,²⁵⁶ **הָאֶקְדָּמְנוּ בְּעוֹלוֹת בַּעֲגָלִים בְּנֵי שָׁנָה** האם על ידי שאני (הנביא בשם עם ישראל) אקריב לפני ה' עגלים בני שנה (שהם משובחים) לשם קרבן עולה, אני (הנביא) אתרצה לפניו, הרי ה' אינו זקוק כלל לקרבן שאני אקריב לפניו?²⁵⁷ **(ז) הִירָצָה יְקֹנֶק בְּאֵלֵי אֵילִים** האם ה' רוצה שאני (הנביא בשם עם ישראל) אקריב לפניו אלפי אילים לשם קרבנות?²⁵⁸ **בְּרִבְבוֹת נַחְלֵי שָׁמֶן** והאם ה' ירצה רבבות נחלים של שמן שיוקרבו לשם מנחות?²⁵⁹ **הָאֵתָנָן בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי** האם אני (הנביא בשם עם ישראל) אקריב לה' את הבן הבכור שלי כדי שה' יכפר לי על פשעי?²⁶⁰ **פְּרִי בְטָנֵי חֲטָאת נַפְשִׁי** או האם אני (הנביא בשם עם ישראל) אקריב את אחד מבניי האחרים (שאינו בני הבכור) כדי שה' יסלח לי על החטאים שבהם חטאה נפשי?²⁶¹ **(ח) הֲגִיד לְךָ אָדָם מַה טוֹב** (הנביא עונה עכשיו על השאלות ששאל בשם עם ישראל) אתה בן

²⁴⁸ מצודות.

²⁴⁹ מצודות. רד"ק: ייתכן שהסיבה שמצרים נקראת "בית עבדים" היא משום שהמצרים עצמם היו עבדים ועם ישראל היה עבד לעבדים. מלבי"ם: הכוונה היא שה' פדה את עם ישראל ממצרים לפני הזמן.

²⁵⁰ מצודות. רש"י בשם התרגום: את משה מסר לנו ה' כדי שילמד אותנו תורה, את אהרון כדי שיכפר עלינו ואת מרים כדי ללמד את הנשים.

²⁵¹ מצודות.

²⁵² מצודות.

²⁵³ מצודות. רד"ק: הכוונה היא שה' לא כילה את בני ישראל בשיטים למרות החטא שלהם וכן שה' הולִיך את בני ישראל ביבשה. מלבי"ם: הכוונה היא שמהשיטים שאז דיבר משה אל בני ישראל לאחר החטא שחטאו בבנות מואב, ועד שבני ישראל נכנסו לארץ, ה' לא ביקש מעם ישראל לעבוד אותו בעבודה קשה. רק לאחר הכניסה לארץ, כשעם ישראל היה בגלגל, ביקש ה' למול את בני ישראל שהיא עבודה קשה.

²⁵⁴ מצודות.

²⁵⁵ מצודות. מהר"י קרא: פסוק זה הוא מדברי עם ישראל שהוא שואל כיצד הוא יכול להתרצות לפני ה' על כל הטובה שה' עשה להם. מלבי"ם: דברים אלה הם דברי עם ישראל לאחר החטא שחטאו בו בבנות מואב והם רצו לחזור בתשובה.

²⁵⁶ מצודות.

²⁵⁷ מצודות.

²⁵⁸ מצודות.

²⁵⁹ מצודות.

²⁶⁰ מצודות.

²⁶¹ מצודות. תרגום: הכוונה היא לבן החביב עליו.

אדם! ה' תמיד אמר לך מה הוא מחשיב בתור דבר טוב,²⁶² ומה יקוק דורש ממך וה' תמיד אמר מה הוא דורש ממך (עם ישראל),²⁶³ כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך ה' דורש ממך את שלושת הדברים הבאים: א. עדיית משפט – דין צדק והקפדה על דיני ממונות, ב. אהבת חסד – עשיית גמילות חסדים, ג. הצנע לכת עם אלוקיך - לעשות את מצוותיו בצנעא, לא לפרסם את דברי המצוות שאתה עושה. הנביא אומר שה' אינו חפץ בהקרבת קרבנות, אלא בשלושת הדברים המנויים בפסוק: עשיית משפט, אהבת חסד והצנע לכת²⁶⁴: (ט) קול יקוק לעיר יקרא קול ה' קורא אל העיר ירושלים. ה' קורא לאנשי ירושלים לחזור בתשובה,²⁶⁵ ותושיה יראה שמך דברי ה' נאמרים לאנשי ירושלים על ידי אדם שהוא מלא בתושיה, בחכמת התורה,²⁶⁶ שמעו מטה תבינו מהו המכה שעומד מורס עליכם ומוכן להכות אתכם. תבינו מהי הפורענות העתידה לבוא עליכם אם לא תחזרו בתשובה,²⁶⁷ ומי יעדה וכן תבינו מי מיעד להביא עליכם את הפורענות. הרי ה' הוא שעתיד להביא עליכם את הפורענות אם לא תחזרו בתשובה, ואם כן, גבן בגלל שה' הוא שיביא עליכם פורענות, הן בדלל שהפורענות תהיה גדולה והן בגלל שהנביא שהוא אדם חשוב מתרה בכם, ראוי שאתם (תושבי ירושלים) תחזרו בתשובה²⁶⁸: (י) עוד האש בית רשע אצרות רשע (הנביא ממשיך בדבריו אל אנשי ירושלים) תבדקו אם בבתי הרשעים יש עדיין רכוש שהם השיגו על ידי מעשי רשעות: גזל ועושק, משום שהם עדיין לא חזרו בתשובה,²⁶⁹ ואיפת רזון ועומה וכן תבדקו בבתי הרשעים האם יש שם עדיין משקל שנקרא "איפה" שהיא כחושה, והשימוש בה היה גורם לה' לזעום. כדי לרמות בשעת המסחר, היו מאנשי ירושלים שהיו לוקחים משקל שנקרא "איפה", והיו מחסירים ממנה חלק מהמשקל, וכך כשבא אדם לקנות מהם דבר במשקל של איפה, בפועל הוא היה מקבל פחות מאיפה משום שהמשקל לא היה מדויק. הנביא אומר לאנשי ירושלים שיבדקו אם אצל הרשעים קיימים עוד משקולות כאלה²⁷⁰: (יא) האזפה במאזני רשע היה ראוי שעם ישראל יחזור בתשובה ויאמר: האם אני (עם ישראל) יכול לזכות בדין כאשר עדיין נמצאים בקרבי אנשים שיש להם מאזניים שמשקרות?²⁷¹ ובכים אבני מרמה והאם ראוי שאני (עם ישראל) אזכה בדין כאשר יש אנשים שכיסם עדיין נמצאים אבנים שבהם הם מרמים (על ידי שהם מקטינים את המשקל). הכוונה הנביא היא שהיה ראוי שעם ישראל יאמר שאינו יכול לזכות בדין כל עוד שהאנשים בישראל לא חזרו בתשובה מהרמאות, השקר, הגזל והעושק שבהם הם היו נגועים (אך עם ישראל לא אמר דברים אלה משום שהוא לא חזר בתשובה)²⁷²: (יב) אשך

²⁶² מצודות.

²⁶³ מצודות.

²⁶⁴ מצודות + רד"ק. המצודות הסביר את אהבת החסד כאהבת הצדק ואננו ביארנו עפ"י הרד"ק. לגבי הצנע לכת פירש הרד"ק שהכוונה היא ליחוד ה'. רש"י על הצנע לכת כתב שהכוונה היא שכאשר אדם רוצה לפייס את חברו על שפגע בו, דורש הנפגע להביא בפניהם את אותו אדם ששמע את דבר הפגיעה, אך ה' אינו כן, אלא מתפייס בינו לבין עצמו. א"ע: הצנע לכת הכוונה היא ללכת בתמימות אחרי ה'. חז"ל אמרו שהכוונה היא להוצאת המת והכנסת כלה.

²⁶⁵ מצודות. רד"ק כתב פירוש נוסף שלעיר היינו להעיר, שה' אומר את דבריו כדי להעיר את עם ישראל. כמו"כ כתב שיתכן שדברי נבואה אלה נאמרו לאנשי שומרון ולא לאנשי ירושלים.

²⁶⁶ מצודות.

²⁶⁷ מצודות. תרגום: הכוונה כאן היא שהנביא פונה אל המלכים כדי שישמעו את דבריו.

²⁶⁸ מצודות.

²⁶⁹ מצודות. מהר"י קרא: הכוונה כאן היא לתמיהת הנביא: האם ייתכן שבית רשע שיש בו אוצרות רשע ימשיך להתקיים ולעמוד?

²⁷⁰ מצודות. רש"י: הכוונה באיפת רזון היא כמו שפירש במצודות, אלא שהסיבה שהיא נקראת איפת רזון היא בגלל שעל ידי השימוש בו הם היו מביאים את העניים לכדי רעב.

²⁷¹ מצודות.

²⁷² מצודות.

עֲשִׂיָּרֶיהָ מְלֵאוֹ חֶמֶס שְׁעִירֵי יְרוּשָׁלַיִם מִלְאוּ אֶת אוֹצְרוֹתֵיהֶם עַל יַד עֲשִׂיַת חֶמֶס, וַיִּשְׁבְּיָהּ דְּבָרוֹ שְׁקָר 273
וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם, גַּם אֱלֹהֵי שְׂאִינִם עֲשִׂירִים, דִּבְרוּ דְבַרֵי שְׁקָר, 274 וְלִשְׁוֹנִם רְמִיָּה בְּפִיהֶם וְהִלְשׁוּן שִׁבְעִיהֶם
דִּבְרָה דְרֵי מְרֵמָה. כֹּאשֶׁר הֵם הָיוּ מְדַבְּרִים הֵם הָיוּ מְרַמִּים: 275 (יג) וְגַם אֲנִי הִחְלִיתִי הַפּוֹתֵךְ כְּעֹנֵשׁ עַל
חֹטְאֶתְךָ, אֲנִי (ה') אֲגֵרוֹם לְךָ (יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם) לִהְיוֹת חוֹלָה עַל יַדִּי שְׂאֵנִי אֲכֹה אוֹתְךָ, 276 הַשָּׁמַיִם עַל חֹטְאֶתְךָ
וְאֲנִי (ה') אֲגֵרוֹם לְךָ (תֹּשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם) לִהְיוֹת שׁוֹמְמִים כְּעֹנֵשׁ עַל הַחֹטָאִים שְׁלֹכִם: 277 (יד) אֲתָה תֹאכַל וְלֹא
תִשְׂבַּע אֶתָּה תֹאכַל אֲךָ לֹא תִהְיֶה שְׁבַע (זֹהִי אַחַת הַפּוֹרְעֻנוֹת שִׁבּוּאוֹ עַל יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם שְׁחֹטָאוֹ), 278 וַיִּשְׁחָךְ
בְּקִרְבֶּךָ וְהִחְכַּנְתָּה תִישָׂאֵר בְּקִרְבֶּךָ. כֹּאשֶׁר אָדָם שְׁבַע, לִבּוֹ מִתְגַּאֵה, וְכֹאשֶׁר הוּא רַעֲב, יֵשׁ בְּלִיבּוֹ הַכְנַעַה גְּדוּלָה
יוֹתֵר. הַנְּבִיא אוֹמֵר שְׁכַתּוֹצָאָה מִכֶּךָ שִׁיּוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לֹא יִהְיוּ שְׁבַעִים, הֵם יִהְיוּ כְּנוֹעִים יוֹתֵר, 279 וְתִסַּג וְלֹא
תִפְלִיט כֹּאשֶׁר אֶתָּה (יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם) תִּרְדּוּף אַחֲרַי אוֹיְבֶיךָ כְּדִי לְהַצִּיל אֶת הַשְּׁבוּיִים שֶׁהֵם לִקְחוֹ, אֶתָּה לֹא
תִצְלִיחַ לְהַצִּיל אֶת הַשְּׁבוּיִים מִיַּד הָאוֹיֵב, 280 וְאַשֶׁר תִּפְלִט לְחֶרֶב אֶתָּן וְאֵת הַשְּׁבוּיִים שֶׁאֶתָּה (יֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלַיִם) כֵּן תִצְלִיחַ לְהַצִּיל, אֲנִי (ה') אֶתָּן אוֹתָם לְחֶרֶב. הַכּוֹוֹנָה הִיא שֶׁהָאוֹיֵב יִהְרֹג אֶת הַשְּׁבוּיִים שֶׁנִּסּוּ
לְהַצִּיל מִיָּדוֹ: 281 (טו) אֲתָה תִזְרַע וְלֹא תִקְצוֹר אֶתָּה (יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם) תִזְרַע אֶת שְׂדוֹתֶיךָ, אֲךָ לֹא תִקְצוֹר אֶת
גִּידוּלֵי הַשְּׂדֵה שִׁיִּצְמַחוּ מִשׁוֹם שֶׁהָאוֹיֵב הוּא שִׁיקְצוֹר אוֹתָם, 282 אֲתָה תִדְרֹךְ זֵית וְלֹא תִסּוֹךְ שָׁמֶן אֶתָּה
תִדְרֹךְ עַל הַזֵּיתִים כְּדִי לְהוֹצִיא מֵהֶם אֶת הַשָּׁמֶן, אֲךָ אֶתָּה לֹא תוֹכַל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּשָׁמֶן זֶה לְסִיכַת הַגּוֹף, מִשׁוֹם
שֶׁהָאוֹיֵב הוּא שִׁיקַח אֶת הַשָּׁמֶן, 283 וְתִירוֹשׁ וְלֹא תִשְׁתֶּה יַיִן וְכֵן אֶתָּה תִדְרֹךְ עַל עֲנְבֵי הַיַּיִן כְּדִי לְהוֹצִיא מֵהֶם
אֶת הַיַּיִן, אֲךָ אֶתָּה לֹא תִזְכֶּה לְשִׁתּוֹת יַיִן זֶה מִשׁוֹם שֶׁהָאוֹיֵב הוּא שִׁיקַח אֶת הַיַּיִן: 284 (טז) וַיִּשְׁתַּמֵּר חֻקוֹת
עֲמֵרֵי וְכָל מַעֲשֵׂה בַיִת אַחֲאָב לְמִירוֹת הָאֲזַהֲרוֹת שֶׁאֲנִי (ה') הִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם (יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם), אַתֶּם עַדִּיּוֹן
הִלַּכְתֶּם בְּחֻקִּים שֶׁל עֲמֵרֵי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְעֲשִׂיתֶם אֶת הַמַּעֲשִׂים שֶׁל בְּנוֹ אַחֲאָב. הַכּוֹוֹנָה הִיא שִׁיּוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם
לֹא קִיבְלוּ אֶת דְּבַרֵי הַנְּבִיאִים וְהִמְשִׁיכוּ לְעַבּוֹד עֲבוּדָה זָרָה כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ עֲמֵרֵי וְאֲחֲאָב, 285 וְהִלְכוּ בְּמַעֲצוֹתָם
וְאֶתְּם (יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם) הִלַּכְתֶּם אַחֲרַי עֲצַתְּם שֶׁל עֲמֵרֵי וְאֲחֲאָב לְעַבּוֹד עֲבוּדָה זָרָה, 286 לְמַעַן תִּתִּי אֶתְךָ
לְשִׂמְיָהּ הַמַּעֲשִׂים שֶׁעֲשִׂיתֶם, הַעֲבוּדָה זָרָה שֶׁעַבַּדְתֶּם, הֵם הַגּוֹרְמִים לְכֶךָ שֶׁאֲנִי (ה') אֶתָּן אוֹתְךָ (יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם)
לְתַמְהוֹן. כּוֹלֵם יִתְמָהוּ עַל הַפּוֹרְעֻנוֹת שֶׁתְּבוֹא עֲלֵיכֶם מִשׁוֹם שֶׁהִיא תִהְיֶה גְּדוּלָה מְאוּד, 287 וַיִּשְׁבְּיָהּ לְשִׂרְקָהּ

273 תרגום.

274 רד"ק.

275 מצודות.

276 מצודות.

277 מצודות. רד"ק הוסיף פירוש נוסף שהכוונה היא שה' יגרום לאנשים אחרים לתמוה על הפורענות שתבוא עליהם מכיוון שהיא תהיה כל כך חזקה.

278 מצודות.

279 מצודות. רש"י: המאכל שאתה תאכל, אני (ה') אגרום לו שיישאר במעיך ויגרום לך להיות חולה.

280 מצודות. מהר"י קרא: הכוונה היא שכאשר אתה תנסה להוציא את הזרע, היא לא תצא. א"ע: אתה תשיג הריון אך לא תלד.

281 מצודות. לפי הא"ע יש לומר שמי שכן ייוולד, יהרג ע"י חרב האויב.

282 מצודות.

283 מצודות.

284 מצודות.

285 מצודות.

286 מצודות.

287 מצודות.

ויושבי העיר ירושלים יהיו לשריקות. אומות העולם ישרקו מרוב שיתמהו על הפרענות שתבוא על יושבי ירושלים,²⁸⁸ וְחִרְפַת עַמִּי תִשָּׂאוּ ואתם (יושבי ירושלים) תישאו את החרפה שבהם מחרפים העמים את עשרת השבטים שכבר גלו. בגלל שגם אתם (יושבי ירושלים) אחזתם בדרכם של יושבי ממלכת ישראל, גורלכם יהיה כמותם ואתם תיגלו ותהיו לחרפה בין כל העמים כמותם²⁸⁹:

מיכה פרק ז

(א) אֱלֹהֵי לִי "אוי" לי (לנביא מיכה) וממשיך הנביא ומסביר מדוע הוא מקונן,²⁹⁰ כִּי הָיִיתִי כְּאֶסְפִּי קִיץ (הסיבה שעליי לקונן היא משום ש-) אני (הנביא מיכה) הייתי כמו אדם שבא לאסוף פירות בקיץ, לאחר שלא נשארו יותר פירות לאסוף, כך הזמן שבוא אני מנבא הוא זמן שאין צדיקים בדור, ולכן אף אחד לא רוצה לשמוע את דברי הנבואה,²⁹¹ כְּעַלְלָת בְּצִיר אני (הנביא מיכה) הייתי כמו אדם שבא לאחר שכבר בצרו אפילו את הענבים הפחות טובים. הנביא אומר שגם האנשים הבינוניים כבר אינם קיימים וממילא נשארו רק הרשעים שאינם רוצים לשמוע את דברי נבואתו,²⁹² אֵין אֲשָׁכֹל לֶאֱכֹל ואני (הנביא מיכה) אינני מוצא אשכול ענבים כדי לאכול, אינני מוצא אדם צדיק בדור,²⁹³ בְּפֹרֶה אֹתָהּ נַפְשִׁי הנפש שלי (של הנביא מיכה) מתאוה לאכול תאנה שכבר התבשלה והיא ראויה למאכל, אך אינני מוצא תאנה כזו לאכילה. גם בצלע זה של הפסוק הנביא מקונן על שהוא אינו מוצא אדם צדיק שישמע את דברי נבואתו ויש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודם כדרך הנבואות²⁹⁴: (ב) אֶבֶד חֲסִיד מִן הָאָרֶץ וְיִשָּׂר בְּאָדָם אֵין כל החסידים שבארץ אבדו ואין יותר אנשים ישרים, וממילא אין מי שישמע בקול דברי הנבואה,²⁹⁵ בְּלִם לְדָמִים יֵאָרְבוּ האנשים שנמצאים היו אורבים זה לזה כדי להרוג אחד את השני,²⁹⁶ אִישׁ אֶת אָחִיהוּ יְצֹדוּ חָרֵם כל אדם יצוד את אחיו ברשת שיטמון לו. הכוונה היא שהאנשים בשייראל היו עסוקים בשפיכות דמים ובהטמנת מלכודות זה לזה, וממילא אנשים אלה לא היו חוזרים בתשובה לאור קריאתם של הנביאים²⁹⁷: (ג) עַל הָרַע כְּפִים לְהִיטִיב האנשים בשייראל מחזקים את הרע שהם עושים בידיהם, ומפרט הנביא חלק ממעשיהם הרעים של עם ישראל:²⁹⁸ הָשֵׁר שָׂאֵל השר מבקש בקול גדול תשלום של שוחד, ואין הוא מנסה להסתיר את רצונו לשוחד זה,²⁹⁹ וְהִשְׁפֵּט בְּשָׁלוֹם והשופט קובע את גור הדין על פי מה שמשלמים לו. השופט דורש תשלום כדי להכריע את המשפט לכיוון נותן השוחד,³⁰⁰ וְהַגְדֹּל דִּבֶּר הוֹת נַפְשׁוֹ הוא הגדולף הממונה לאכוף את

²⁸⁸ מצודות.

²⁸⁹ מצודות. א"ע: הכוונה היא שהעונש יבוא עליהם משום שהם ביזו את עובדי ה'.

²⁹⁰ מצודות.

²⁹¹ מצודות.

²⁹² מצודות.

²⁹³ מצודות. רד"ק: הנמשל הוא שאין אדם צדיק שניתן ללמוד ממעשיו.

²⁹⁴ מצודות.

²⁹⁵ מצודות. מלבי"ם: ישרות היא קיום המצוות שבים אדם לחבירו.

²⁹⁶ מצודות.

²⁹⁷ מצודות.

²⁹⁸ מצודות. רש"י: הכוונה היא שאתם מבקשים שיטיבו איתכם למרות שאתם חוטאים.

²⁹⁹ מצודות. רד"ק: השר מבקש את השוחד במקום המלך שמתבייש לשאול על כך. מלבי"ם: כאשר השר היה שואל ומברר על עוול מסוים, כוונתו לא הייתה לצורך בירור הדבר וענישת העושק, אלא כוונתו הייתה כדי לקחת שוחד מהעושק ולזכות אותו בדן.

³⁰⁰ מצודות. רש"י: השופטים היו משחדים זה את זה – שופט אחד היה אומר לשופט שנשפט לפניו שאם הוא יזכה אותו עכשיו, שחברו יזכה אותו לאחר מכן.

גזר הדין של השופט, מדבר דברים שישברו את נפשו של האדם שהורשע ללא עוול בכפו. הגדול אוכף את הדין על האדם שהפסיד במשפט, למרות שכל הסיבה שהוא הפסיד במשפט היא רק בגלל שבעל דינו נתן לשופט שוחד, ואילו הוא עצמו לא נתן, ³⁰¹ וַיַּעֲבֹתוּהָ הַשֵּׁר, השופט והגדול מחזקים את הרע (על ידי שהם לוקחים שוחד) עד שהרע הופך להיות כמו חבל עבה³⁰²: (ד) **טוֹבָם כְּחֶדְקַת הָאָדָם הַטּוֹב** בעם ישראל הוא כמו קוץ. הכוונה היא שגם הטובים שבעם ישראל אינם באמת טובים, ³⁰³ **יִשְׂרָאֵל מִמְּסוּכָה** והאדם הישר בעם ישראל קשה יותר מגדר שעשויה כקוצים (יש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודם), ³⁰⁴ **יּוֹם מִצְפִּיָּךְ** ביום שאתה (אנשי ירושלים הרשעים) מצפה שיבואו עליך דברים טובים, ³⁰⁵ **פְּקֻדֹתַי בְּאָזְנָה** (ביום בו אתה מצפה לדברים טובים) ייזכרו לך כל העוונות וכל החטאים שבהם חטאת (וממילא לא יוכל להיות לך טוב), ³⁰⁶ **עֲתָה תִּהְיֶה מְבוֹכָתָם** היום בו עם ישראל יהיה מבולבל כעונש על חטאיו הוא קרוב מאוד³⁰⁷: (ה) **אֵל תֵּאֱמִינוּ בְּרַעַל** אל תאמינו זה לזה בזמן הקרוב, שהרי הפורענות היא קרובה, ³⁰⁸ **אֵל תִּבְטְחוּ בְּאַלֹהֵי וְכֵן אֵל** נתנו אמון בהבטחות שרים, ³⁰⁹ **מִשְׁכַּבְתַּי חֵיקָךְ שְׁמֹר פְּתָחַי פִּיךָ** תשמור את פתחי פיך מאשתך, אל תספר סודות בחברת אשתך, היות וייתכן והיא תלך ותספר סודות אלה³¹⁰: (ו) **כִּי בֵּן מִנְבֵל אָב** שהרי הבן היה מבזה את אביו במקום לכבדו, ³¹¹ **בֵּית קָמָה בְּאֵמָה** והבת הייתה קמה ומחרפת את אמא שלה, ³¹² **כָּלָה בְּחֻמָּתָהּ** וגם כלה הייתה מבזה את חמותה, ³¹³ **אִיבֵי אִישׁ אֲנִשֵּׁי בֵיתוֹ** גם אנשי ביתו של האדם הם אויבים לו. הנביא אומר שהדור כל כך פרוץ עד שאדם אינו יכול לסמוך על בני משפחתו וכן אנשים היו מבזים את בני משפחתם למרות שהם היו חייבים בכבודם (כמו שהבן מבזה את אביו)³¹⁴: (ז) **וְאֲנִי בִיקוֹק אֶצְפָּה** (למרות מצב הדור) אני (הנביא מיכה) אצפה לקיום הבטחתו של ה', שיוציא אותנו מהגלות, ³¹⁵ **אֲחִילָה לְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל** אני (הנביא מיכה) אייחל לה' שהוא מושיעי (למרות מצבו של הדור), ³¹⁶ **יִשְׁמַעֲנִי אֱלֹהֵי** (אני מצפה לה') שישמע אותי (הנביא מיכה) כאשר אני קורא ומתפלל אליו³¹⁷: (ח) **אֵל תִּשְׁמָחֵי אֵיבֵתֵי לִי** האויב

³⁰¹ מצודות. רש"י: המלך או השר אומרים בדין את מה שהם רוצים. מלבי"ם: הגדול הוא ראש הסנהדרין.

³⁰² מצודות. רש"י: השלושה עשו את החטא כקליעה בין שלושתם, שלושתם מעורבים בעשיית הרע.

³⁰³ מצודות. רש"י: האדם הטוב שבהם קשה לצאת ממנו ללא פגע כמו שקשה לאדם להשתחרר מהקוץ.

³⁰⁴ מצודות.

³⁰⁵ מצודות. רד"ק: הכוונה היא ליום שעליו דיברו נביאי השקר. מלבי"ם: הכוונה היא ליום שלו מצפים אומות

העולם כדי להילחם בישראל.

³⁰⁶ מצודות.

³⁰⁷ מצודות. רד"ק: הכוונה היא למבוכת נביאי השקר.

³⁰⁸ מצודות. רש"י בשם חז"ל: אל תסמכו על כך שה' שאוהב אתכם ימחל לכם על חטאתכם.

³⁰⁹ מצודות. רד"ק: הכוונה היא לאח הגדול.

³¹⁰ מצודות. רש"י: הנשמה לך היא שתעיד בך.

³¹¹ מצודות.

³¹² מצודות.

³¹³ מצודות.

³¹⁴ מצודות.

³¹⁵ מצודות + רד"ק.

³¹⁶ מצודות. מלבי"ם: הייחול בא על דבר ודאי, והכוונה היא לתקופה שבוודאי תהיה גאולה, כאשר יבוא זמן

הגאולה "בעתה". אמנם יש אפשרות נוספת לגאולה, אם כי אפשרות זו אינה ודאית והיא כאשר עם ישראל

יחזור בתשובה, ועל כך אמר הנביא שהוא מבקש שה' ישמע את תפילתו גם לפני הזמן המיוחל במקרה ועם

ישראל יחזור בתשובה.

³¹⁷ מצודות.

שלי (של עם ישראל): אל תשמחי על כך שאני (עם ישראל) נפלתי ויצאתי לגלות, ³¹⁸ כִּי נִפְלֵתִי קָמְתִי שֶׁהָרִי בעבר, היו פעצים רבות שאני (עם ישראל) נפלתי, ובכל זאת קמתי לאחר מכן, ³¹⁹ כִּי אֲשֶׁב בַּחֲשָׁד יִקְנֶה אֹר לִי ולמרות שאני (עם ישראל) יושב עכשיו בחושך, בגלות, ה' עדיין יאיר לי ³²⁰: (ט) זַעַף יִקְנֶה אֲשָׂא אֲנִי (עם ישראל) אשא את כעסו של ה' במהלך הזמן שבו אהיה בעונש, ³²¹ כִּי חֲטָאתִי לוֹ (הסיבה שאני צריך לשאת בכעסו של ה' היא משום ש-) אני (עם ישראל) חטאתי לו (לה'), ³²² עַד אֲשֶׁר יָרִיב רִיבִי אֲנִי (עם ישראל) אמשיך לסבול עד שה' יסיים לריב עימי, להעניש אותי, כעונש על החטאים שבהם חטאתי, ³²³ וְעָשָׂה מִשְׁפָּטִי וְהִ' יִמְשִׁיךְ לַעֲשׂוֹת בִּי (עם ישראל) משפט עד שאקבל את עונשי על חטאיי, ³²⁴ יוֹצִיאֲנִי לְאֹר אֲרָאָה בְּצִדְקָתוֹ אֲךְ לֵאחֶר שֶׁהִ' יִסִּיִם לַהֲעֵנִשׁ אוֹתִי (עם ישראל), הוא יוציא אותי לאור ואז אני (עם ישראל) אראה בצדקתו של ה'. הכוונה היא שלאחר שה' יסיים להעניש את עם ישראל על החטאים שבו הוא חטא, הוא (ה') יחזור ויטיב לעם ישראל ³²⁵: (י) וְתָרָא אֵיבְתִי וְתִכְסְּהָ בּוֹשָׁה כֹּאשֶׁר הָאוֹיֵב שְׁלִי (של עם ישראל) יראה את כל הטוב שה' ייתן לי לאחר שאסיים לרצות את עונשי, האויב יתמלא בבושה, ³²⁶ הָאֲמָרָה אֲלֵי אֲנִי יִקְנֶה אֱלֹהֵיךְ (האויב יתמלא בבושה) מכיוון שבזמן הגלות, כאשר הוא הציק לי (לעם ישראל) הוא שאל היכן נמצא האלוקים שלי, ומדוע הוא (האלוקים שלי) אינו גואל אותי, ³²⁷ עֵינַי תִּרְאִינָה בָּהּ הַעֵינַיִם שְׁלִי (של עם ישראל) יראו את מה שעתיד לבוא על האויב, ³²⁸ עֲתָה תִּהְיֶה לְמַרְמָס כְּטִיט חוֹצוֹת הָאוֹיֵב יִרְמַס כְּמוֹ שֶׁהֵטִיט שְׁמוֹשֶׁלֶךְ בְּשׁוּקִים נִרְמַס ³²⁹: (יא) יוֹם לְבָנוֹת גְּדָרֶיךָ יבוא יום ואת (ירושלים) תוכלי לבנות את הגדרות של החורבות שלך, את תוכלי לשקם את החורבות שלך, ³³⁰ יוֹם הֵהוּא יִרְחַק חֶק בְּיוֹם בּוֹ אֵת תּוֹכְלִי לְבָנוֹת אֵת חוֹרְבוֹתֶיךָ, יתרחקו ממך החוקים שהטילו עליכם העמים אליהם גליתם. הנביא אומר שביום שבו יהיה מותר לבנות את חורבות ירושלים, עם ישראל כבר לא יהיה תחת שלטונם של אומות העולם ³³¹: (יב) יוֹם הוּא הַזְּמַן שֶׁבּוֹ תּוֹכְלוּ לְבָנוֹת אֵת חוֹרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם, יהיה כל כך טוב, והנביא מדמה את הטוב שיהיה בזמן הזה לאור היום, ³³² וְעָרֶיךָ יבוא ואלִיךְ (עם ישראל) יבואו עמים רבים וייכנעו בפניך. ³³³ לְמַנִּי

³¹⁸ מצודות.

³¹⁹ מצודות.

³²⁰ מצודות.

³²¹ מצודות.

³²² מצודות.

³²³ מצודות.

³²⁴ מצודות. רד"ק: הכוונה היא שה' יעשה דין בעמים הרשעים המציקים לישראל בגלות.

³²⁵ מצודות.

³²⁶ מצודות.

³²⁷ מצודות. מלבי"ם: האויב יראה שגם בזמן הגלות ה' היה עם בני"א אלא שהוא הציק להם משום שזהו חלק מתהליך השיקום של העם, ויתברר הדבר שעצם הגלות היא חלק מהשגחתו של ה'.

³²⁸ מצודות.

³²⁹ מצודות.

³³⁰ מצודות.

³³¹ מצודות. רש"י: פסוק זה נאמר על ידי אויבי ירושלים האומרים שהיו שבו יוכלו לבנות את החורבות הוא רחוק ודבר זה לא יתקיים לעולם. רד"ק: מסכים לדברי רש"י שפסוק זה נאמר על אויבי ירושלים, אלא שסובר שפירוש הפסוק הוא שהאויבים אמרו שהם יבואו כדי לבנות לעצמם את חורבות ירושלים, אך הנביא אומר שיום זה הוא רחוק.

³³² מצודות.

³³³ מצודות. רש"י: ביאת האויב תהיה כדי לתקוף את ישראל.

אֲשׁוּר וְעָרֵי מְצֹר (יבואו אליך) מארץ אשור ואפילו מהערים המבוצרות שבאשור, היות ואפילו האנשים הגרים בערים המבוצרות בארץ אשור לא ירגישו בטוחים מפניך, ולכן הם יבואו ויכנעו בפניך, ³³⁴ וְלִמְנֵי מְצֹר וְעַד נְהָר (וכן יבואו עמם ויכנעו בפניך) מערי המבצר ועד לנהר פרת, ³³⁵ וְיָם מַיִם וכן יבואו האומות שנמצאים בצד המערבי של ארץ ישראל ושגבול ארצם מגיע עד לים התיכון שנמצא במערבה של ארץ ישראל, ³³⁶ וְהָרָה וְהָרָה וכן יבואו אליך עמם מהר ההר שנמצא על גבול ארץ ישראל. הנביא אומר שאומות העולם יבואו ויכנעו בפני עם ישראל ³³⁷: (ג) וְהִיְתָה הָאָרֶץ לְשִׁמְמָה עַל יִשְׁבִּיָּה הָאָרֶץ שֶׁל אֹמֹת הָעוֹלָם תִּהְיֶה שׁוֹמְמָה, וגם יושביה יושמדו, ³³⁸ מִפְּרֵי מַעַלְלֵיהֶם אֲרָצוֹת הַגּוֹיִים ויושביהם יושמדו בגלל רוע מעשיהם של אותם גויים שהרעו לעם ישראל ³³⁹: (יד) רָעָה עֲמָךְ בְּשִׁבְטֶךָ (הנביא מתפלל אל ה' ואומר בתפילתו: ה'! תנהיג את עם ישראל בדיברך כמו שהרועה משתמש במקל לרעות את צאנו (אצל ה' הדיבור הוא במקום המקל שבו משתמש הרועה), ³⁴⁰ צֹאן נַחֲלֶתְךָ שְׁכֵנֵי לְבָדָד עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא צֹאן נַחֲלֶתְךָ (של ה') יוכל לשבת לבד. כאשר אדם יושב בבטחה, הוא יכול לשבת לבד, וכאשר אדם חושש מאויבים שיתקפו אותו, הוא אינו יושב לבד. הנביא מתפלל אל ה' שעם ישראל יוכל לשבת בבטחה, וכך כל אחד יוכל לשבת לבדו, ³⁴¹ יַעַר בְּתוֹךְ כְּרָמְלָה הֵיעַר הוּא מְקוֹם שִׁישׁ בּו חֵיּוֹת רְעוֹת וְאִילוֹ הַכְּרָמֶל, בשדה, ישנם אנשים רבים וממילא בטוח יותר לשבת בכרמל. הנביא מתפלל אל ה' שעם ישראל יוכל לשבת בבטחה גם ביער, גם במקום שיש בו הרבה חיות רעות, ושרמת הביטחון שלו (של עם ישראל) לא יהיה נמוך יותר ביער מאשר בשדה, ³⁴² יָרְעוּ בְּשֵׁן וְגִלְעָד כִּימֵי עוֹלָם ועם ישראל יוכל לרעות בחבלי הארץ של הגלעד והבשן, כמו שהיו רועים שם בימי משה רבינו. הנביא מתפלל לה' שהמרעה בגלעד והבשן יהיה רב כמו שהיה בימות משה רבינו (שהרי שבטי ראובן וגד ביקשו לשבת בעבר הירדן המזרחי בגלל המרעה הרב שהיה שם) ³⁴³: (טו) כִּימֵי צִאֲתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת ה' עוֹנָה לְנַבִּיאָהּ וְאֹמֵר לּוֹ שֶׁתִּפְּלֹתוֹ תִּקְבְּלָהּ, ושה' יעשה לעם ישראל ניסים כמו שהוא (ה') עשה לו (לעם ישראל) בזמן שיצא ממצרים ³⁴⁴: (טז) יִרְאוּ גוֹיִם וַיִּבְשׂוּ מִכָּל גְּבוּרָתְךָ אֹמֹת הָעוֹלָם שִׁיתִּקְפוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּמַלְחַמַת גּוֹג וּמִגּוֹג יִרְאוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים שֶׁה' יַעֲשֶׂה לְעַם יִשְׂרָאֵל וְהֵם יִתְבַּיְשׂוּ מֵהַגְּבוּרָה שֶׁלָּהֶם, בגלל שהם (אומות העולם) יראו שהגבורה שלהם לא הועילה כדי להכניע את עם ישראל, ³⁴⁵ יִשְׁיִמוּ יָד עַל פֶּה אֹמֹת הָעוֹלָם יִשְׁיִמוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל פִּיהֶם, הם לא יוכלו לדבר כתוצאה מכך שהם יהיו תמהים על כל הניסים שה' יעשה לעם ישראל בזמן הגאולה, ³⁴⁶ אֲזַנִּיָּהֶם תִּחַרְשְׁנָהּ הָאוֹזוֹנִיִּים

³³⁴ מצודות.

³³⁵ מצודות.

³³⁶ מצודות.

³³⁷ מצודות.

³³⁸ מצודות.

³³⁹ מצודות.

³⁴⁰ מצודות. מלבי"ם: בקשתו של הנביא היא שגם אם בני צריכים להיענש, גם אם הם זקוקים למכות במקל, ה' עדיין ירעה וינהיג אותם. כמו"כ ביקש הנביא שהתוכחה תהיה ע"י שבת אנשים ולא ע"י מקל.

³⁴¹ מצודות.

³⁴² מצודות. תרגום: אותם שצדו בתוך החורשות, ישבו עכשיו בתוך השדה. רש"י: מי ששוכן ביערות ובכרמל, לא ידאג מפני חיות רעות. מלבי"ם: למרות שבני שוכנים לבדם ואינם חוטאים יחד עם שאר האומות, הרי שהם נמצאים ביער שמלא בחיות טורפות, והנביא מבקש מה' שיוציא אותם מיער זה לעבר ארץ שהיא ארץ של שדות.

³⁴³ מצודות. מלבי"ם: בקשת הנביא כאן היא שבני יחזרו לא"י.

³⁴⁴ מצודות.

³⁴⁵ מצודות.

³⁴⁶ מצודות.

של אומות העולם יהיו חרשות מפני שהם לא ירצו לשמוע את הצלחתם של עם ישראל³⁴⁷: (ז) **יִלְחֲכוּ עִפְר**
כְּנַחֵשׁ אומות העולם ישתחוו בפני עם ישראל ובכך יראה הדבר כאילו שהם מלקקים את העפר מהארץ,³⁴⁸
כְּזֹחְלֵי אֶרֶץ אומות העולם ייראו כאילו שהם מלקקים את עפר הארץ כמו הזוחלים על הארץ, כאשר גם
כאן הכוונה היא לנחשים, ויש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודם,³⁴⁹ **יִרְגְּזוּ מִמִּסְגְּרֵתֵיהֶם** אומות העולם
יתמלאו בחרדה מפני שהם כלאו את עם ישראל בבתי כלא ומשלו בהם, ובזמן הגאולה הם (אומות העולם)
יתמלאו בחרדה מפני הנקמה שתבוא עליהם על כך,³⁵⁰ **אֵל יִקְוֶק אֱלֹהֵינוּ יִפְחָדוּ** אומות העולם יפחדו
מה',³⁵¹ **וְיִרְאוּ מִמֶּנּוּ** וכן יתמלאו אומות העולם ביראה מפני עם ישראל³⁵²: (יח) **מִי אֵל כְּמוֹדֵךְ** הנביא משבח
את ה' ואומר: אין עוד אלוה חוץ ממך (ה'),³⁵³ **נִשְׂא עֵזְךָ** אתה (ה') מוחל לעוונות של עם ישראל,³⁵⁴ **וְעֵבֶר עַל**
פְּשַׁע לְשֹׂאֲרֵית נִחְלָתוֹ וה' עובר על הפשעים, אינו עומד על הפשעים ואינו מדקדק עם אותם מעם ישראל
שיישארו בימות המשיח,³⁵⁵ **לֹא הֶחְזִיק לְעַד אַפּוֹ** גם כאשר ה' כועס על החטאים של עם ישראל, הוא אינו
אוחז בכעסו לעולם,³⁵⁶ **כִּי חֶפְזֵךְ חֶסֶד הוּא** (הסיבה שה' אינו מחזיק בכעסו היא מפני ש-) ה' רוצה בחסד,
ולכן הוא מתרצה על הכעס שהכעיס אותו עם ישראל³⁵⁷: (ט) **יָשׁוּב יִרְחַמְנוּ** בימות המשיח, ה' יחזור וירחם
עלינו כמו לפני הגלות,³⁵⁸ **יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ** בימות המשיח, ה' יעלים את העוונות שלנו,³⁵⁹ **וְתִשְׁלִיךְ בְּמַצְלוֹת**
יָם כָּל חַטָּאוֹתֶם החטאים של עם ישראל לא יהיו גלויים, מפני שאתה (ה') תעלים אותם, ויהיה הדבר
כאילו השלכת את החטאים שלהם לעומק הים³⁶⁰: (כ) **תִּתֵּן אֲמַת לְיַעֲקֹב** הנביא פונה אל ה' ואומר לו:
תאמת את הבטחתך ליעקב, תקיים את הבטחתך ליעקב שהבטחת לו "ופרצת ימה וקדמה..." דהיינו:
שעם ישראל יהיה עם גדול,³⁶¹ **חֶסֶד לְאַבְרָהָם** (תקיים את הבטחתך) כשכר על החסד שעשה אברהם אבינו,
השכר שיבוא לעם ישראל בכך שהוא יתרבה יהיה כגמול על החסד שעשה אברהם אבינו,³⁶² **אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ**

³⁴⁷ מצודות.

³⁴⁸ מצודות.

³⁴⁹ מצודות. לדברי המצודות, זוחלי הארץ הם אותם נחשים המזכרים בצלע הפסוק הקודם. רד"ק הציע פירוש נוסף שהכוונה היא לזוחלי הארץ שאינם נחשים.

³⁵⁰ מצודות. רד"ק: אותם מאומות העולם שיסתגרו בעריהם – הם שיפחדו מפני עם ישראל. א"ע: מסגרותיהם היינו ארמנותיהם. מלבי"ם: הכוונה היא שאומות העולם לא יוכלו לזחול לכל מקום אליו הם רוצים לזחול, מכיוון שהם יהיו מסוגרים בעריהם מפחד מפני ה'.

³⁵¹ מצודות.

³⁵² מצודות.

³⁵³ תרגום + מצודות. א"ע: הדברים האלה נאמרים ע"י אומות העולם.

³⁵⁴ מצודות.

³⁵⁵ מצודות.

³⁵⁶ מצודות. מלבי"ם: כאשר ה' מאריך אפיים, הוא בעצם דוחה את העונש על חטא מסוים לזמן אחר, אך החטא לא נעלם לגמרי. כאשר הנביא אומר ש"לא החזיק לעד אפוי" הוא אומר שגם את החטא שה' האריך אפיים ודחה את העונש, ה' יבטל לגמרי בסופו של דבר.

³⁵⁷ מצודות.

³⁵⁸ מצודות.

³⁵⁹ מהר"י קרא. מצודות פירש באופן דומה כאשר כתב שהכוונה היא שה' יתפוס בחוזק את העוונות שלנו כדי שלא ניענש עליהם.

³⁶⁰ מצודות. רד"ק: השינוי בין נוכח לנסתר הוא דרכם של פסוקים רבים.

³⁶¹ מצודות.

³⁶² מצודות. מהר"י קרא: הכוונה היא שה' יאמת את מה שהבטיח ליעקב ויקיים את הברית שכתת עם אברהם. רד"ק: החסד הוא עצם נתינת הארץ לאברהם, אך לאחר שהארץ כבר ניתנה לאברהם בחסד, קיום הארץ אצל צאצאיו היא כבר בגדר אמת.

לְאַבְתֵּינֹוּ מִיְמֵי קֶדֶם וּבִכְךָ שִׁתְּרָה אֶת עַם יִשְׂרָאֵל, אֵתָהּ (הִי) תִקְיִים אֶת שְׁבוּעֶתְךָ לְאַבוֹת שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּיָמַי

קֶדֶם, כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ בְּעִקְדוֹת יִצְחָק "וַיִּרְשׁ זֶרַעְךָ אֶת שַׁעַר אֲוִיבֹיו"³⁶³:

³⁶³ מצודות. א"ע: יצחק לא הוזכר כאן משום שהוא גם אביו של אדום. אברהם הוזכר כאן בגלל שהוא היה הראשון שקרא בשם ה' ויעקב הוזכר כאן משום שכל עם ישראל הם צאצאיו ואין לו עמים אחרים שיצאו ממנו.